
Univerzita Palackého v Olomouci

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce
Anna Csesznok

Vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem na základní
škole

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením PhDr. Jitky Plischke, Ph.D., a použila jen literaturu, kterou uvádím v přiložené bibliografii.

Olomouc 16. 6. 2024

.....

Anna Csesznok

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní PhDr. Jitce Plischke, Ph.D., za odborné vedení mé diplomové práce, cenné rady a připomínky, které mi poskytovala během celého procesu jejího vytváření. Děkuji za její trpělivost, ochotu a podporu, které mi velmi pomohly dokončit tuto práci. Jsem jí za to velice vděčná.

1.	DEFINICE KLÍČOVÝCH POJMŮ	9
1.1.	MIGRACE	9
1.2.	ADAPTACE	10
1.3.	INTEGRACE	11
1.4.	INKLUZE	12
1.5.	BILINGVISMUS A MULTILINGVISMUS	14
2.	HISTORIE A LEGISLATIVNÍ RÁMEC VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S OMJ V ČR	15
2.1.	POČÁTKY MIGRACE A VZDĚLÁVÁNÍ V ČR.....	15
2.2.	PRVNÍ LEGISLATIVNÍ KROKY	16
2.3.	LEGISLATIVNÍ RÁMEC	17
3.	ŽÁCI S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM NA ČESKÝCH ŠKOLÁCH.....	19
3.1.	DEFINICE A CHARAKTERISTIKA ŽÁKŮ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM	19
3.2.	ADAPTACE ŽÁKŮ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM V ČESKÉM VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU.....	21
3.3.	PODPŮRNÁ OPATŘENÍ PRO ŽÁKY S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM	22
3.3.1.	<i>Jazyková příprava .....</i>	23
3.3.2.	<i>Individuální vzdělávací plán (IVP) .....</i>	23
3.3.3.	<i>Plán pedagogické podpory (PLPP) .....</i>	24
3.3.4.	<i>Desatero práce s žáky s OMJ .....</i>	24
4.	PŘIJÍMÁNÍ ZAHRANIČNÍCH ŽÁKŮ DO ŠKOL	27
5.	ČEŠTINA JAKO DRUHÝ JAZYK	29
5.1.	VÝUKA DRUHÉHO A CIZÍHO JAZYKA	29
6.	KURIKULÁRNÍ DOKUMENTY	32
6.1.	KURIKULUM V ČESKÉM VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU.....	33
6.2.	ÚPRAVY A REFORMY VZDĚLÁVACÍHO KURIKULA.....	33
6.3.	STRATEGIE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY DO ROKU 2030+.....	34
7.	SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI.....	35
8.	METODOLOGIE VÝZKUMU	37
8.1.	KVALITATIVNÍ VÝZKUM	37
8.2.	ÚČEL VÝZKUMU A OTÁZKY.....	38
8.3.	PRŮZKUM OKOLÍ A ÚČASTNÍKŮ	39
8.4.	ZPRACOVÁNÍ DAT	40
8.4.1.	<i>Otevřené kódování.....</i>	40

8.4.2.	<i>Axiální kódování</i>	43
8.4.3.	<i>Selektivní kódování</i>	45
8.4.4.	<i>Analýza a interpretace kategorií</i>	47
8.5.	DISKUZE.....	51
8.6.	NÁVRH NA ZLEPŠENÍ INTEGRACE ŽÁKŮ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM (OMJ)	54
9.	ZÁVĚR	56

Úvod

Téma vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem na základních školách v České republice se stává stále aktuálnější vzhledem k narůstající migraci a globalizaci. Integrace těchto žáků do vzdělávacího systému přináší řadu výzev, ale i příležitostí pro rozvoj inkluzivního a multikulturního prostředí, které obohacuje jak samotné žáky s OMJ, tak i jejich spolužáky a učitele.

Základní školy v České republice se dnes stále více potýkají s potřebou efektivně začleňovat žáky, kteří přicházejí z různých kulturních a jazykových prostředí. Tato situace klade vysoké nároky na pedagogy, kteří musí nejen učit český jazyk, ale také pomáhat těmto žákům překonávat kulturní rozdíly a začleňovat se do nové společnosti. Přítomnost žáků s OMJ vyžaduje zavádění různých podpůrných opatření, jako jsou asistenti pedagoga, speciální učební materiály či individuální vzdělávací plány, které umožňují těmto žákům lépe zvládat požadavky českého vzdělávacího systému.

Tato práce se zaměřuje na analýzu současného stavu a efektivity vzdělávání žáků s OMJ na základních školách v České republice. Prostřednictvím kvalitativního výzkumu, zahrnujícího rozhovory s učiteli a analýzu relevantních dokumentů, bude práce zkoumat, jaké výzvy a příležitosti přináší vzdělávání těchto žáků. Dále se bude zabývat legislativním rámcem, historickým vývojem a konkrétními strategiemi a metodami, které školy využívají pro podporu integrace žáků s OMJ.

Cílem této diplomové práce je podrobně popsat a analyzovat procesy vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) na základních školách v České republice. Zaměřuje se na identifikaci klíčových výzev, kterým čelí učitelé a žáci s OMJ, a na srovnání účinnosti různých podpůrných opatření a strategií používaných ve školách. Dále zkoumá legislativní rámec a historický vývoj vzdělávání žáků s OMJ, analyzuje zkušenosti učitelů pomocí otevřených rozhovorů, porovnává efektivitu různých metod výuky a navrhuje doporučení pro zlepšení vzdělávací praxe a politiky na základě získaných dat.

Práce je strukturována do několika kapitol. První kapitola se věnuje definici klíčových pojmů jako migrace, adaptace, integrace, inkluze, bilingvismus a multilingvismus. Druhá kapitola zkoumá historii a legislativní rámec vzdělávání žáků s OMJ v České republice. Třetí kapitola se zabývá charakteristikou žáků s OMJ, jejich adaptací v českém vzdělávacím systému a

podpůrnými opatřeními, která jsou pro ně dostupná. Čtvrtá kapitola se soustředí na přijímání zahraničních žáků do škol a pátá kapitola na výuku češtiny jako druhého jazyka. Následuje kapitola o kurikulárních dokumentech a strategiích vzdělávací politiky do roku 2030+. V závěrečné kapitole je popsána metodologie výzkumu, který zahrnuje kvalitativní výzkum, dotazníkové šetření mezi učiteli a analýzu získaných dat.

Metodologicky je práce založena na kvalitativním výzkumu, jehož hlavním nástrojem je dotazníkové šetření mezi učiteli základních škol. Data jsou analyzována za účelem identifikace hlavních výzev a úspěšných strategií ve vzdělávání žáků s OMJ.

Zamýšleným přínosem této práce je poskytnout ucelený pohled na aktuální stav a výzvy spojené s integrací žáků s OMJ v českých základních školách. Výsledky práce mohou sloužit jako podklad pro další výzkum a praxi v oblasti inkluzivního vzdělávání, a také jako zdroj doporučení pro pedagogy a tvůrce vzdělávací politiky.

Teoretická část

Teoretická část práce se zaměřuje na klíčové termíny a koncepty související s problematikou vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) v českých základních školách. Obsahuje definice základních pojmů jako migrace, adaptace, integrace, inkluze, bilingvismus a multilingvismus, které jsou nezbytné pro pochopení výzev a procesů spojených se začleňováním těchto žáků do vzdělávacího systému.

Dále se práce zabývá legislativním rámcem a podpůrnými opatřeními pro žáky s OMJ včetně podrobného rozboru českého školského zákona a dalších relevantních vyhlášek. Kapitola věnovaná češtině jako druhému jazyku zdůrazňuje význam jazykové podpory a rozvoje sociokulturních kompetencí těchto žáků. Roli sociálního pedagoga při práci s žáky s OMJ je věnována zvláštní pozornost, přičemž je zdůrazněna důležitost jeho práce při propojení vzdělávacího a sociálního kontextu.

1. DEFINICE KLÍČOVÝCH POJMŮ

Tato kapitola se zabývá definicemi klíčových pojmů, které jsou zásadní pro porozumění problematice vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem v českých základních školách. Pojmy, které budou rozebrány, zahrnují migraci, adaptaci, integraci, inkluzi, bilingvismus a multilingvismus. Tyto termíny jsou klíčové pro pochopení výzev a procesů, které provázejí žáky a jejich rodiny při začleňování do nového kulturního a jazykového prostředí. Termín žák s odlišným mateřským jazykem bude podrobněji vysvětlen v kapitole č.3.

Tato kapitola poskytuje základní rámec pro pochopení komplexních procesů provázejících vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem v českých základních školách, a je výchozím bodem pro hlubší zkoumání metod a strategií podpory těchto žáků.

1.1. Migrace

Radostný popisuje migraci jako přirozenou součást lidské existence. Když hovoříme o migraci, musíme rozlišovat její dva typy. Především nedobrovolná migrace je důsledkem přírodních katastrof nebo válečných konfliktů. Lidé, kteří jsou nuceni opustit svou zemi nedobrovolně, nemají možnost volby cílové země (Radostný et al., 2011). V tomto případě je migrace často spojena se stresem, protože většina migrantů musí opustit svou vlast nedobrovolně, nepřipraveni a často bez finančních prostředků (Drbohlav, 2001).

Na druhé straně, podle Radostného (et al., 2011), dobrovolná migrace zahrnuje ekonomickou, pracovní nebo politickou migraci. Lidé, kteří se rozhodli migrovat kvůli finančním nebo politickým situacím, mají čas zvážit výhody nebo nevýhody cílové země. Ty zahrnují například oficiální jazyk, dostupnost dopravy nebo pracovní příležitosti. Tito migranti mohou lépe plánovat svůj přesun a připravit se na nový život v zahraničí. Dobrovolná migrace je tedy méně stresující, protože migranti mají možnost se lépe připravit na nové prostředí a často mají i finanční zdroje potřebné k usnadnění jejich přechodu.

V souvislosti s migrací rozlišuje Drbohlav (2001) tři typy pohybů. Prvním je emigrace, což znamená akt pohybu z jedné země do druhé. Druhým typem je imigrace, což znamená akt pohybu do cílové země, a posledním typem jsou různé země, které byly během procesu migrace překročeny. Tyto tři typy pohybů pomáhají lépe pochopit různé fáze migračního procesu a rozdíly mezi nimi.

Migraci popisuje jako pohyb jednotlivců a skupin v určité oblasti. "Migrace, spolu s porodností a úmrtností, je kritickým prvkem ve vývoji populace a významně ovlivňuje sociální a kulturní změny populace na všech úrovních. Intenzita migrace stoupá s ekonomickým rozvojem země" (Slovníček pojmů - Aktuální informace o migraci, n. d.). To znamená, že migrace je nejen fyzický přesun lidí, ale také významně přispívá k demografickým a kulturním změnám v různých regionech.

Vytváření dobrých vztahů mezi migranty a komunitami, ve kterých žijí, je zásadní v procesu migrace. Při adaptaci na novou společnost se migranti musí přizpůsobit kultuře, zvykům a jazyku přijímajících komunit. Hladký proces této adaptace závisí především na chování a otevřenosti přijímajících komunit. S nárůstem počtu migrantů za posledních 50 let existuje ve společnostech značná sociální, kulturní, etnická a náboženská rozmanitost. Ta může být obohacující, představuje však také výzvy pro sociální soudržnost a integraci migrantů.

V některých státech byla migrace politizována a migranti byli prezentováni jako hrozba pro národní identitu, hodnoty a ekonomickou stabilitu. Obecně představovali hrozbu pro sociální soudržnost. Tyto negativní postoje mohou vést k diskriminaci nebo rasismu, což dále komplikuje proces integrace migrantů. Navzdory těmto politickým přesvědčením, která mohou vést k diskriminaci nebo rasismu, OSN v roce 2018 připravila Globální kompakt pro bezpečnou, řízenou a pravidelnou migraci. Tento dokument se zaměřuje na zajištění lidských práv migrantů a podporu bezpečné a legální migrace. Kompakt byl formálně přijat 164 členy OSN, mimo jiné Maďarskem, Polskem, Slovenskem, USA a Českou republikou, které tento kompakt odmítly (IOM, 2020).

1.2. Adaptace

Adaptace migrantů po rozhodnutí usadit se v cílové zemi je složitý a dlouhodobý proces. Jak uvádí Drbohlav (2001), úspěšnost adaptace závisí na různých faktorech, jako jsou imigrační politika a přístup většinové společnosti k imigrantům. Kulturní blízkost menšinové a většinové společnosti, vzdálenost mezi zemí původu a cílovou zemí, stejně jako úsilí menšiny o integraci do většinové společnosti, hrají rovněž významnou roli. Konečnou fází adaptace je asimilace, která znamená sloučení menšinové společnosti s většinovou. Výsledkem adaptace může být koexistence prostřednictvím rychlého získání chráněného statusu až po možné získání

občanství. Neúspěšný adaptační proces často znamená nelegální pobyt imigrantů nebo dokonce vyloučení menšiny na okraj společnosti. (Drbohlav, 2001)

Drbohlav také prezentuje dva příklady integračního chování subjektů na mikro a makro úrovni. Na mikro úrovni rozlišuje čtyři typy koexistence: integraci, asimilaci, separaci a marginalizaci. V případě integrace si imigrant udržuje vztahy s ostatními etnickými skupinami, ale zároveň si zachovává svou kulturní identitu. V případě asimilace si imigrant neudrží svou kulturní identitu a plně přijímá kulturu většiny. Separace znamená izolaci od většinové společnosti, kdy menšina udržuje pouze svou kulturní identitu. Marginalizace označuje vyloučení menšiny na okraj společnosti, kde menšina neudrží vztahy s většinou a vzdává se své kulturní identity. (Drbohlav, 2001)

Na makro úrovni Drbohlav rozlišuje tři základní modely integrační politiky. První je model diferenciální exkluze typický pro Německo, Švýcarsko nebo Rakousko. V tomto případě jsou imigranti integrováni do specifické sféry, ale nemají povoleno získat občanství. Druhý model, charakteristický pro Francii, se nazývá asimilace a znamená rychlou adaptaci na společnost. Poslední model je multikulturní, který nevyžaduje asimilaci, ale dává menšinám stejná práva a povinnosti jako většině bez ohledu na jejich odlišnosti. Tento model je reprezentován například Austrálií, Kanadou nebo Švédskem. Nicméně žádný z těchto modelů není 100 % jedinečný, protože se navzájem prolínají. (Drbohlav, 2001)

OECD popisuje sociální soudržnost jako žádoucí cíl a prostředek k inkluzivnímu rozvoji. Sociální soudržnost pracuje na zajištění blahobytu všech členů společnosti, bojuje proti vyloučení a marginalizaci, vytváří pocit sounáležitosti, podporuje důvěru a nabízí svým členům příležitost k sociálnímu vzestupu. (OECD, 2020)

1.3. Integrace

Termín integrace není úzce spjat pouze s migrací, ale také s asimilací osob se zdravotním postižením do společnosti. Je to opak segregace a nejvyšší stupeň socializace, kdy dochází k sjednocení menšinových a většinových skupin a odstraňování hranic mezi nimi. V této práci se zaměřím na školní integraci žáků s odlišným mateřským jazykem. Slowík (2012) navíc rozlišuje mezi pracovním a sociálním začleněním.

Penninx (2003) definuje integraci jako proces, při kterém jsou imigranti přijímáni do společnosti jak jako jednotlivci, tak i jako skupiny. Tento proces zahrnuje jak imigranty, tak přijímací společnost, kteří jsou v něm zapojeni jako nerovní partneři. Integrace je dlouhodobý proces probíhající na individuální i kolektivní úrovni a vyžaduje kvalitní integrační politiku na všech úrovních, od místních úřadů až po národní vlády.

Průcha (Průcha, Walterová & Mareš, 2013) popisuje integrační vzdělávání jako začleňování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol s důrazem na respektování jejich speciálních potřeb. Škodová (Škodová & Cvejnová, 2017) zdůrazňuje, že jazyk je klíčový v integračním procesu, zejména pro komunikaci a porozumění. Přesto je integrace komplexní a jazyk je jen jedním z faktorů. Škodová a Cvejnová (2017, s. 15) definují jazykovou integraci jako proces, během kterého si migrant osvojuje jazykové dovednosti přijímací společnosti a postupně se zapojuje do různých oblastí života v nové zemi.

Celkově je integrace klíčovým procesem, který vyžaduje spolupráci všech zúčastněných stran a respektování specifických potřeb jednotlivců, aby bylo dosaženo skutečného sjednocení a rovnosti ve společnosti.

1.4. Inkluze

Univerzální definice inkluze neexistuje, ale existuje mnoho definic, které se snaží popsat inkluzi z různých perspektiv. Obecně mluvíme o inkluzi ve vztahu ke vzdělávání a migraci. "Inkluze je neomezený proces, kterým se osoby s postižením mohou plně zapojit do všech aktivit společnosti stejným způsobem jako lidé bez postižení" (Slowík, 2012). Klíčovým pojmem je zde "proces". Je důležité si uvědomit, že inkluze není stav, ale dlouhý a neustále pokračující proces. Naopak integrace je spíše stavem. Mezi integrací a inkluzí však existuje více rozdílů (Tannenbergerová, 2016).

Inkluze se liší od integrace přístupem k osobám s postižením. Zatímco při integraci se používají různé speciální pomůcky a metody k usnadnění asimilace do společnosti, inkluzivní proces tyto speciální pomůcky nezahrnuje. Tento rozdíl můžeme vidět na příkladu školní integrace a inkluze. Inkluzivní přístup začleňuje žáky s postižením do běžných škol, zatímco integrační přístup je založen na speciálních školách. Nicméně termín integrace zůstává významným pojmem v mezinárodní terminologii (Slowík, 2012). Průcha poskytuje další pohled (Průcha, Walterová & Mareš, 2012). Podle něj inkluzivní vzdělávání zahrnuje všechny žáky do běžných

škol. Tyto školy by měly vzdělávat všechny žáky bez ohledu na jejich jazykové, emocionální, sociální nebo jiné bariéry. V České republice programy Evropských strukturálních fondů podporují projekt inkluzivních škol. Běžné školy, které přijímají žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, jsou skvělým způsobem, jak odolat diskriminaci menšin.

Jednou z hlavních výzev, které imigrant čelí během inkluze, je jazyk. Dobrá znalost jazyka přijímající společnosti je zásadní pro vzdělání, zdravotní péči, bydlení a další služby. Vzdělání může být jedním z důvodů migrace. Schopnost imigrantů studovat závisí na věku, kulturním zázemí a především na jazykových dovednostech. Školy mohou být místem tolerance a sociální soudržnosti pro děti imigrantů, ale mohou být také místem diskriminace a předsudků. V některých zemích mohou imigranti volit a kandidovat. Politická účast imigrantů v různých typech voleb podporuje myšlenku demokratického státu a sociální soudržnosti. Jejich zájem o politiku je podmíněn faktory, jako je věk imigrantů. "Nabízení volebního práva migrantům v národních volbách je mnohem méně obvyklé než v místních volbách. Pouze pět zemí na světě dává migrantům volební právo v národních volbách bez ohledu na jejich národnost: Chile, Ekvádor, Malawi, Nový Zéland a Uruguay" (IOM, 2020, s. 198). Naturalizace je někdy vnímána jako mezník pro inkluzi migrantů, nicméně inkluze je trvalý proces. Ve většině zemí musí imigranti splnit požadavky pro získání občanství. Tyto požadavky obvykle zahrnují znalost jazyka a kultury, minimální dobu pobytu nebo naturalizační poplatek. Některé země, včetně České republiky, také vyžadují řadu testů zahrnujících otázky o přijímající zemi, které ani někteří občané nemusí znát (IOM, 2020).

Třicetiminutový modelový test s volitelnými odpověďmi o českém životě a institucích obsahuje 30 otázek. Otázky vyžadují znalosti každodenní reality jako jsou svátky, geografické údaje, až po složitější otázky jako ekonomické, politické a právní. Test z českého jazyka je složitější a zahrnuje čtyři části: čtení, poslech, psaní a mluvení. Zkouška splňuje požadavky pro úroveň B1 jazykové způsobilosti podle CERF, nebo A1 pro cizince, kteří požadují trvalý pobyt. Žadatelé, kteří prokáží, že navštěvovali českou školu po dobu alespoň tří let nebo jsou mladší než 15 let nebo starší než 65 let a žadatelé, kteří doloží, že složili ekvivalentní českou jazykovou zkoušku, ji nemusí absolvovat (Občanství - Interaktivní modelový test z českých reálií, n. d.). Podle Koncepce integrace cizinců, MŠMT usiluje o zavedení opatření, která vyžadují, aby žadatelé o trvalý pobyt složili zkoušku z českého jazyka na úrovni A2 (Škodová & Cvejnová, 2017).

1.5. Bilingvismus a multilingvismus

Bilingvismus a multilingvismus jsou běžnější, než si většina lidí myslí, s dvěma třetinami světové populace vyrůstající v bilingvním prostředí. Ačkoli by se dalo předpokládat, že bilingvismus bude podrobně zkoumán, vážnější zájem o jeho studium se objevil až ve dvacátých letech minulého století (Štefánik, 2000, s. 26).

V historii České republiky je společenský bilingvismus známý, zejména česko-německý před druhou světovou válkou a česko-slovenský receptivní bilingvismus až do rozpadu Československa (Morgensternová, Šulová a Schöll, 2011, s. 26). Bilingvistu si často představujeme jako osobu, která hovoří oběma jazyky na úrovni rodilého mluvčího. Nicméně, bilingvista může být i ten, kdo druhý jazyk ovládá pouze pasivně, tedy mu rozumí, ale nehovoří jím. Většina bilingvistů nevyužívá své jazyky v plném rozsahu. Například právnička, která v práci mluví anglicky a doma francouzsky, bude mít právnícký slovník bohatší v angličtině, zatímco v domácnosti lépe komunikuje francouzsky.

Bilingvismus je těžké přesně charakterizovat, protože existuje mnoho různorodých definic, které ne vždy vystihují jeho skutečnou podstatu. Jeden z důvodů je právě různorodost tohoto jevu. Přesto existují definice vytvořené různými badateli a lingvisty, které se snaží popsat tento komplexní jev co nejpřesněji (Harding-Esh, Riley, 2008, s. 39-40).

Bilingvisté často zažívají výzvy a rozdílné zkušenosti v závislosti na kontextu, ve kterém používají své jazyky. V oblasti vzdělávání a práce je důležité rozumět těmto dynamikám, aby mohli být bilingvisté podporováni efektivně a s ohledem na jejich specifické potřeby a schopnosti. Důkladné pochopení bilingvismu může pomoci vytvářet efektivnější vzdělávací a pracovní prostředí, které využívá plný potenciál bilingvních jedinců.

2. Historie a legislativní rámec vzdělávání žáků s OMJ v ČR

Počátky migrace a vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) v České republice jsou úzce spjaty s historickými, sociálními a politickými změnami, které země zažívala od druhé poloviny 20. století. Po druhé světové válce byla Československá republika spíše výchozím bodem migrace. Situace se začala měnit až po Sametové revoluci v roce 1989 a vstupu České republiky do Evropské unie v roce 2004. Tyto události vedly k přílivu zahraničních pracovníků a uprchlíků a k postupné transformaci českého školského systému, který musel reagovat na potřeby nově příchozích žáků. První legislativní kroky k začlenění žáků s OMJ se objevily v 90. letech 20. století, kdy začala být uznávána potřeba jazykové přípravy a inkluzivního vzdělávání. Tento vývoj byl podporován mezinárodními úmluvami a národními zákony, které upravují práva žáků s OMJ na vzdělání a stanovují povinnosti škol v oblasti jejich podpory a integrace. Dnes je vzdělávání žáků s OMJ regulováno komplexním legislativním rámcem, který zahrnuje školský zákon a další předpisy, a je doplňováno metodickými pokyny a programy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Tento historický a legislativní kontext je klíčový pro pochopení současných výzev a přístupů k vzdělávání žáků s OMJ v České republice.

2.1. Počátky migrace a vzdělávání v ČR

Počátky migrace a vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) v České republice lze sledovat ve větším kontextu historických, sociálních a politických změn, které ovlivňovaly zemi, zejména v posledních desetiletích 20. století a na počátku 21. století. Tato sekce se zaměřuje na klíčové milníky v migraci a jejích dopadech na vzdělávací systém v České republice. (Horáková, 2000)

Po druhé světové válce a v následujících desetiletích byla Československá republika (a později Česká republika) spíše východiskem migrace než jejím cílem. Velké migrační vlny byly spojeny s politickými a ekonomickými krizemi, jako byla emigrace po potlačení Pražského jara v roce 1968. Vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004 a její postavení v Schengenském prostoru však zemi proměnily v atraktivnější cíl pro migraci. (Horáková, 2000)

Sametová revoluce v roce 1989 a pád komunistického režimu v Československu přinesly zásadní sociální a politické změny, které otevřely cestu pro větší mezinárodní mobilitu. V 90. letech 20. století začala Česká republika zažívat příliv zahraničních pracovníků, uprchlíků a

žadatelů o azyl z různých částí světa, včetně zemí bývalého Sovětského svazu, Balkánu, Blízkého východu, Asie a Afriky. (Drbohlav, 2010)

Počátky začlenění dětí migrantů do českého školství byly výzvou pro vzdělávací systém, který musel reagovat na nově se objevující potřeby této diverzifikované skupiny žáků. Zpočátku neexistovala jednotná strategie ani politika pro vzdělávání žáků s OMJ, a školy se musely spoléhat na ad-hoc řešení, aby podpořily jejich integraci a jazykovou přípravu. (Vavrečková, Dobiášová 2012)

Dnes je vzdělávání žáků s OMJ v České republice regulováno souborem zákonů a nařízeních, které stanovují jejich práva na vzdělání a určují povinnosti škol v oblasti jejich podpory a integrace. Vzdělávací systém se stále vyvíjí, aby lépe reagoval na potřeby žáků s OMJ, a to prostřednictvím inkluzivních praxí, multikulturního vzdělávání a podpory jazykového vzdělávání. (Kostecká, 2013)

Tato historická a kontextuální analýza poskytuje základ pro pochopení současných výzev a přístupů k vzdělávání žáků s OMJ v České republice, což je důležité pro další diskusi o legislativě, pedagogických metodách a integraci těchto žáků do českého školství. (Kostecká, 2013)

2.2. První legislativní kroky

První legislativní kroky týkající se vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) v České republice jsou důležitou součástí historie a vývoje inkluzivního vzdělávání. Tyto kroky odrážejí snahu státu adaptovat se na rostoucí diverzitu školní populace a potřeby žáků pocházejících z migračních pozadí. Detailní popis prvních legislativních opatření poskytuje vhled do vývoje politik a praxe vzdělávání v multikulturním kontextu. (Slowík, 2012)

V 90. letech 20. století, po sametové revoluci, Česká republika procházela zásadními sociálními a politickými změnami, které se týkaly i vzdělávacího systému. Otevření hranic a postupná integrace do evropských a mezinárodních struktur přinesly nové výzvy v podobě migrace a potřeby integrace žáků s OMJ. (Slowík, 2012)

Každé dítě s cizí státní příslušností má zákonný nárok na jazykovou přípravu ve formě výuky českého jazyka pro cizince, která je zajištěna ihned po nástupu do základní školy podle § 20, odst. 5-6 školského zákona. Financování této výuky je zajištěno především rozvojovými programy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), avšak účinnost těchto

programů je omezená, neboť je využívá jen omezený počet škol. Děti, které jsou občany ČR, nárok na jazykovou přípravu nemají, a podpůrná opatření mohou získat pouze po vyšetření v školském poradenském zařízení (ŠPZ).

Ačkoliv první legislativa nezahrnovala komplexní rámec pro jazykové vzdělávání, postupně byla uznána potřeba posílit jazykovou přípravu pro žáky s OMJ. To vedlo k dalším legislativním úpravám, které měly zlepšit jejich přístup k českému jazyku a usnadnit jejich integraci. (Průcha, 2010)

Legislativní kroky v oblasti vzdělávání žáků s OMJ byly postupně doplňovány o další opatření zaměřená na inkluzivní vzdělávání. Tyto změny reflektovaly mezinárodní trendy a doporučení, jako je Salamanské prohlášení z roku 1994, které podporuje vzdělávání všech dětí společně, bez ohledu na jejich individuální potřeby nebo zázemí. (Hájková, V a I. Strnadová. 2010)

2.3. Legislativní rámec

Legislativní rámec je tvořen několika klíčovými mezinárodními úmluvami, které jsou zakotveny v Ústavním zákoně č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Patří sem Úmluva o právech dítěte, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Úmluva o právním postavení uprchlíků. Důležitým národním dokumentem je Listina základních práv a svobod, dále zákon o pobytu cizinců, zákon o azylu, zákon o dočasné ochraně a zákon č. 561/2004 Sb., známý jako školský zákon, který upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a jiné vzdělávání.

Školský zákon se zabývá i povinnou školní docházkou, která se vztahuje na občany České republiky, občany jiných států EU s pobytem delším než 90 dní, osoby ze třetích zemí s oprávněním k pobytu přesahujícím 90 dní a na žadatele o mezinárodní ochranu. Zákonní zástupci jsou povinni dohlížet na plnění této povinnosti, přičemž její porušení je kvalifikováno jako přestupek podle zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

Každé dítě s cizí státní příslušností má zákonný nárok na jazykovou přípravu ve formě výuky českého jazyka pro cizince (ČDJ), která je zajištěna ihned po nástupu do základní školy podle § 20, odst. 5-6 školského zákona. Financování této výuky je zajištěno především rozvojovými programy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), avšak účinnost těchto programů je omezená, neboť je využívá jen omezený počet škol. Děti, které jsou občany ČR,

nárok na jazykovou přípravu nemají, a podpůrná opatření mohou získat pouze po vyšetření v školském poradenském zařízení (ŠPZ).

Tento legislativní rámec je zásadní pro podporu a integraci žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) do českého vzdělávacího systému. Při správné implementaci zajišťuje jejich úspěšnou adaptaci a začlenění do vzdělávání. Dlouhodobým cílem je nejen zvládnutí českého jazyka, ale i dosažení úrovně akademického jazyka potřebného pro školní úspěšnost. Na základě těchto právních předpisů a jejich praktické aplikace jsou nastavována podpůrná opatření, která zohledňují individuální potřeby žáků s OMJ a poskytují jim nezbytnou podporu pro jejich vzdělávací cestu.

Vyhlášky a doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) dále rozpracovávají podrobnosti týkající se vzdělávání žáků s OMJ. To zahrnuje specifika jazykové přípravy, metodiku začleňování těchto žáků do běžných tříd a kritéria pro hodnocení jejich vzdělávacího pokroku. MŠMT také vydává metodické pokyny pro školy o tom, jak efektivně pracovat s žáky s OMJ a podporovat jejich plnou integraci.

Žáci s OMJ mají právo na přístup k vysoko kvalitnímu vzdělání, které respektuje jejich individuální potřeby a podporuje jejich jazykový a sociokulturní vývoj. Současně mají školy a učitelé povinnost zajistit, aby byly tyto potřeby řádně adresovány, což zahrnuje poskytování jazykové podpory, adaptaci vzdělávacích materiálů a využití diferencovaného vyučování.

Česká republika zavedla řadu podpůrných opatření pro žáky s OMJ, včetně jazykových kurzů, individuálních vzdělávacích plánů (IVP), asistentů pedagoga a speciálních vzdělávacích programů. Tato opatření jsou navržena tak, aby podpořila jazykovou kompetenci žáků s OMJ a usnadnila jejich úspěšnou akademickou a sociální integraci.

Česká republika se řídí řadou mezinárodních úmluv a doporučení týkajících se práv dětí a vzdělávání, včetně Úmluvy o právech dítěte a Salamanského prohlášení o inkluzivním vzdělávání. Tyto dokumenty zdůrazňují význam přístupu založeného na právech k vzdělávání, který podporuje diverzitu a rovné příležitosti pro všechny žáky.

3. ŽÁCI S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM NA ČESKÝCH ŠKOLÁCH

V této kapitole se zaměříme na specifika vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) v českém školním systému. Nejprve se budeme zabývat definicí a charakteristikou těchto žáků, přičemž vysvětlíme rozdíly v terminologii a její dopad na vzdělávání a integraci těchto žáků. Dále se podíváme na výzvy a potřeby, kterým čelí žáci s OMJ při adaptaci na český vzdělávací systém, a popíšeme praktické způsoby, jakými lze tyto výzvy překonávat. Nakonec se zaměříme na podpůrná opatření, která jsou k dispozici pro žáky s OMJ, včetně jazykové přípravy, individuálních vzdělávacích plánů (IVP) a plánů pedagogické podpory (PLPP), a vysvětlíme, jak mohou tato opatření přispět k rovným příležitostem ve vzdělávání pro tyto žáky.

3.1. Definice a charakteristika žáků s odlišným mateřským jazykem

Když mluvíme o žácích s odlišným mateřským jazykem, často se setkáváme s termínem žák-cizinec. Nicméně většina publikací týkajících se tohoto tématu používá termín žáci s odlišným mateřským jazykem (v češtině žáci s odlišným mateřským jazykem / žáci s OMJ). V anglicky mluvících zemích, jako jsou USA a Kanada, se používá termín ELL (English Language Learners) nebo ESL learners (English as a Second Language). Ve Velké Británii se používá termín EAL Pupils (English as an Additional Language). Rozhodla jsem se ve své práci použít zkratku OMJ (odlišný mateřský jazyk), abych se v některých případech vyhnula dlouhému označení.

I když označení žák-cizinec není v mnoha ohledech správné, stále se používá ve školském zákoně. Radostný (et al., 2011) poukazuje na to, že žáci ze smíšených manželství mohou mít české občanství, přestože nemluví česky. Informace o občanství tedy nemusí odpovídat skutečnosti, že žák také mluví česky. "Z pedagogického hlediska je mnohem důležitější, že žáci nemluví a nerozumí česky, nebo že mají jiný mateřský jazyk než jejich spolužáci. Specifika dalšího jazyka jsou v některých případech více určující a omezující než status cizince" (Radostný et al., 2011, s. 11). Ani termín žáci s odlišným mateřským jazykem není stoprocentně správný. Tento termín například nezahrnuje bilingvní nebo multibilingvní žáky, kteří mohou mít různé jazykové kompetence. Na druhou stranu, Romové, jejichž forma mluvené češtiny je někdy specifická a odlišná od standardní češtiny, by také mohli patřit mezi žáky s OMJ. To však obvykle není tento případ (Šormová et al., 2019).

Je důležité si uvědomit, že terminologie a pojmy používané k popisu žáků s různými mateřskými jazyky mohou mít významný dopad na jejich vzdělávání a integraci. Použití přesných a citlivých termínů může přispět k lepšímu porozumění a podpoře těchto žáků ve školním prostředí. Proto je nezbytné nejen správně používat terminologii, ale také přistupovat k těmto žákům s ohledem na jejich individuální potřeby a jazykové schopnosti. Tímto způsobem můžeme lépe podporovat jejich vzdělávací úspěchy a sociální integraci v českém školském systému, což je klíčové pro jejich budoucí život a kariéru.

Přesná definice žáků-cizinců nebo žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) je složitá. Můžeme však říci, že žáci s OMJ jsou ti, kteří bez ohledu na místo narození nebo občanství nemluví dostatečně česky. Podle Kostecké a kol. (2013, s. 11) můžeme tyto žáky rozdělit do tří skupin:

1. Žáci-cizinci legálně pobývajících v České republice (legální imigranti nebo žadatelé o azyl).
2. Žáci-cizinci nelegálně pobývajících v České republice.
3. Děti občanů České republiky, kteří mají jinou národnost než českou.

V otázce migrace a její legality se setkáváme s dalším problémem týkajícím se žáka s OMJ. Informace o žácích s jiným mateřským jazykem, kteří legálně pobývají v České republice, jsou sledovány různými institucemi, jako je Imigrační policie, Český statistický úřad, školy nebo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Ať už jsou v České republice legálně nebo ne, všichni zahraniční žáci mají přístup ke vzdělání na základě novely školského zákona z ledna 2008 (tímto tématem se zabývám v jiné kapitole). O nelegální skupině žáků však nejsou k dispozici žádné informace a odborníci mohou jen odhadovat, kolik zahraničních žáků studuje na českých školách. "S ohledem na vysoký počet nelegálních imigrantů je pravděpodobné, že počet jejich dětí žijících v České republice není zanedbatelný" (Kostecká a kol., 2013, s. 16).

Je důležité si uvědomit, že občanství je objektivní právní kategorie, zatímco národnost je subjektivní pocit každého obyvatele České republiky. V souladu se zákonem o sčítání lidu je možnost zvolit si národnost dle vlastního uvážení. Přesto není status cizince hlavním problémem integrace; problémem je nedostatečné zvládnutí českého jazyka (Kostecká a kol., 2013)

3.2. Adaptace žáků s odlišným mateřským jazykem v českém vzdělávacím systému

Žáci s odlišným mateřským jazykem (ŽOMJ) se setkávají s řadou výzev a potřeb, které ovlivňují jejich vzdělávací úspěch a začlenění do české společnosti. Tyto výzvy a potřeby se týkají jak jazykové, tak kulturní, sociální, emocionální, kognitivní a vzdělávací oblasti. V této kapitole se zaměřím na některé z nich a popíši, jak se projevují v praxi a jak jim lze čelit. (Radostný et al., 2011)

Jednou z největších výzev pro ŽOMJ je zvládnutí českého jazyka jako druhého jazyka, který je nezbytný pro účast na výuce a komunikaci se spolužáky a učiteli. ŽOMJ mají různou úroveň znalosti češtiny, která závisí na mnoha faktorech, jako jsou věk, doba pobytu v ČR, mateřský jazyk, jazykové prostředí, motivace, osobnost atd. Někteří ŽOMJ mohou mít vysokou úroveň znalosti češtiny v běžné komunikaci, ale nízkou úroveň znalosti češtiny ve vzdělávacích situacích, kde je vyžadována složitější a abstraktnější jazyková produkce a porozumění. Naopak, někteří ŽOMJ mohou mít nízkou úroveň znalosti češtiny v běžné komunikaci, ale vysokou úroveň znalosti češtiny ve vzdělávacích situacích, kde mohou využít své předchozí vzdělání a kognitivní schopnosti¹. (Bernkopfová, 2020)

ŽOMJ potřebují systematickou a kvalitní jazykovou přípravu, která by jim umožnila rozvíjet své jazykové dovednosti v češtině ve všech čtyřech jazykových dovednostech (poslech, mluvení, čtení, psaní) a v různých jazykových funkcích (popis, vyprávění, argumentace, vysvětlování atd.). Jazyková příprava by měla být zaměřena nejen na rozvoj běžné komunikativní kompetence, ale i na rozvoj akademické jazykové kompetence, která je nezbytná pro úspěšné studium v českém vzdělávacím systému ². Jazyková příprava by měla být také propojena s obsahovou výukou, aby ŽOMJ mohli rozvíjet své jazykové dovednosti v souvislosti s učivem a předměty, které studují. (Bernkopfová, 2020)

Další výzvou pro ŽOMJ je adaptace na novou kulturní realitu, která se může lišit od jejich původní kulturní reality. ŽOMJ se musí naučit chápat a respektovat kulturní rozdíly, hodnoty, normy a zvyky, které platí v české společnosti a ve škole. ŽOMJ se také musí vyrovnat s možnými kulturními konflikty, stereotypy, předsudky a diskriminací, které mohou zažívat ze strany ostatních. ŽOMJ se také musí vypořádat se svou vlastní kulturní identitou, která může být ovlivněna jejich zkušenostmi a interakcemi v novém prostředí.

- ŽOMJ potřebují podporu a pomoc při kulturní adaptaci, která by jim umožnila poznat a ocenit kulturní rozmanitost, která existuje v české společnosti a ve škole. ŽOMJ potřebují také podporu a pomoc při upevňování a rozvíjení své vlastní kulturní identity, která by jim umožnila být hrdí na svůj původ, jazyk a kulturu, a zároveň být otevření a tolerantní k jiným kulturám. ŽOMJ potřebují také podporu a pomoc při překonávání a prevenci kulturních konfliktů, stereotypů, předsudků a diskriminace, které by jim umožnily být respektováni a akceptováni jako rovnocenní členové společnosti a školy. (Škodová, Cvejnová, 2017)

Ještě jednou výzvou pro ŽOMJ je navazování a udržování sociálních vztahů s ostatními žáky, učiteli a školním personálem. ŽOMJ se mohou cítit osamělí, izolovaní, nepochopení, nebo odmítnutí, pokud nemají dostatek příležitostí a schopností komunikovat a spolupracovat s ostatními. ŽOMJ se mohou také setkat s obtížemi při začleňování do školního života, pokud nejsou dostatečně informováni a zapojeni do školních aktivit, pravidel a rituálů. ŽOMJ se mohou také potýkat s problémy při řešení konfliktů, nedorozumění, nebo šikany, které mohou vzniknout v důsledku jazykových a kulturních rozdílů. (Radostný et al., 2011)

ŽOMJ potřebují podporu a pomoc při navazování a udržování sociálních vztahů s ostatními, které by jim umožnily cítit se součástí školní komunity, mít kamarády a důvěrné osoby, se kterými se mohou podělit o své pocity a zážitky, a mít dobré vztahy s učiteli a školním personálem, kteří jim poskytují zpětnou vazbu a podněty pro jejich rozvoj. ŽOMJ potřebují také podporu a pomoc při začleňování do školního života, která by jim umožnila orientovat se v školním prostředí, účastnit se školních aktivit, dodržovat školní pravidla a rituály, a být zapojeni do školního rozhodování a plánování. ŽOMJ potřebují také podporu a pomoc při řešení a prevenci konfliktů, nedorozumění, nebo šikany, která by jim umožnila vyjadřovat své názory a potřeby, naslouchat a respektovat názory a potřeby ostatních, a hledat konstruktivní a nenásilné způsoby řešení problémů. (Průcha, 2010)

3.3. Podpůrná opatření pro žáky s odlišným mateřským jazykem

Zákon o vzdělávání (§16 zákona č. 561/2004 Sb.) definuje žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ) jako žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Tito žáci potřebují podpůrná opatření, aby mohli naplnit své vzdělávací příležitosti a využívat svá práva rovnocenně s ostatními. Podpůrná opatření jsou úpravy ve vzdělávání, které odpovídají zdravotnímu stavu, kultuře a

životním podmínkám žáka. Zahrnují pedagogicko-psychologické poradenské služby, úpravu vzdělávacího programu, metody hodnocení a výuky, používání speciálních pomůcek nebo učebnic, individuální vzdělávací plán nebo asistenta pedagoga. Podpůrná opatření jsou rozdělena do pěti stupňů podle míry potřeb a postižení žáka. První stupeň zahrnuje Plán pedagogické podpory (PLPP), který může škola vytvořit samostatně. Od druhého stupně je vyžadováno vytvoření Individuálního vzdělávacího plánu (IVP) s doporučením školského poradenského zařízení. Tato opatření jsou klíčová pro zajištění rovných příležitostí ve vzdělávání pro žáky s OMJ.

3.3.1. Jazyková příprava

Podle školského zákona (§ 20 zákona č. 561/2004 Sb.) mají žáci s odlišným mateřským jazykem možnost navštěvovat bezplatný přípravný kurz, který jim má usnadnit začlenění do základního vzdělávání. Tento kurz zahrnuje výuku českého jazyka, která je přizpůsobena specifickým potřebám těchto žáků. Jazyková příprava je organizována určenými školami ve všech regionech České republiky. Každý žák má možnost tento kurz absolvovat zdarma, avšak maximální doba trvání kurzu je omezena na 6 měsíců. Cílem této přípravy je zajistit, aby žáci s odlišným mateřským jazykem byli lépe připraveni na integraci do českého vzdělávacího systému, čímž se zvyšuje jejich šance na úspěch ve škole. Výuka češtiny je klíčovým prvkem této přípravy, protože znalost jazyka je základním předpokladem pro plnohodnotné zapojení do školního kolektivu a úspěšné zvládnutí učební látky (Šormová & Hudáková et al., 2019).

3.3.2. Individuální vzdělávací plán (IVP)

Třídní učitel vytváří Individuální vzdělávací plán (IVP) na základě doporučení školského poradenského zařízení, které vychází z pedagogického a psychologického vyšetření žáka. IVP by měla škola připravit před nástupem žáka, nejpozději však do jednoho měsíce po nástupu nebo zjištění speciálních potřeb žáka (Jucovičová, 2009). Vyhláška č. 27/2016 Sb. stanoví, že IVP obsahuje údaje o typech a stupních podpůrných opatření, osobní údaje žáka, úpravy vzdělávacího obsahu, časový plán výuky, metodické a formální úpravy výuky a případné změny očekávaných vzdělávacích výsledků.

Podle Jucovičové (2009) má IVP své výhody a nevýhody. Mezi výhody patří sjednocení vzdělávání a hodnocení a přizpůsobení potřebám žáka. Nevýhody mohou zahrnovat problémy s formulací a realizací IVP nebo nedostatečnou podporu rodičů.

3.3.3. Plán pedagogické podpory (PLPP)

Učitelé připravují pedagogický podpůrný plán na základě pedagogické diagnostiky a pozorování žáka v hodinách. Pedagogický podpůrný plán zahrnuje informace o žákovi, důvod vytvoření tohoto dokumentu, popis jeho obtíží, metody a organizaci vzdělávání nebo cíle Pedagogického podpůrného plánu. Následně je Pedagogický podpůrný plán podepsán rodiči a učiteli, kteří tohoto žáka vyučují. Učitel by měl průběžně hodnotit cíle uvedené v Pedagogickém podpůrném plánu a jeho účinnost (Zapletalová & Mrázková, 2014/2016).

3.3.4. Desatero práce s žáky s OMJ

1. Děti a žáci s odlišným mateřským jazykem (OMJ)

Děti a žáci s odlišným mateřským jazykem (OMJ) mají stejný potenciál jako jejich česky mluvící spolužáci. Je nezbytné, aby se učitelé a další pedagogičtí pracovníci na jejich příchod důkladně připravili a přistupovali k nim s pochopením jejich individuálních schopností a dovedností. Neznalost češtiny není hlavním faktorem pro zařazení do určitého ročníku; děti a žáci s OMJ jsou zařazováni na základě svého věku a dosavadního vzdělání. (www.inkluzivniskola.cz)

2. Adaptace v prvních dnech

V prvních dnech školy je důležité pomoci žákovi zorientovat se v novém prostředí, dát mu čas na adaptaci a začlenění. Vhodné je přidělit mu průvodce, který ho bude doprovázet. Průvodce by měl žákovi ukázat školu, představit ho spolužákům a pedagogům, ukázat důležitá místa, jako jsou tělocvična a šatny, a vysvětlit mu denní režim školy, například přestávky. Průvodce by měl také pomoci navázat komunikaci mezi žákem, spolužáky a pracovníky školy, naučit ho, jak si říct o pomoc a vyjádřit své základní potřeby. Správná komunikace je klíčová, proto je možné využít komunikační kartičky, překladové slovníčky nebo nastavit ve třídě systém patronů. Pro první dny je vhodné využít adaptačního koordinátora nebo tlumočnicka. Pro úspěšné začlenění je také důležité pracovat s třídním kolektivem, například formou aktivit během třídnických hodin. (www.inkluzivniskola.cz)

3. Jazyková diagnostika

Doporučuje se provést stručnou jazykovou diagnostiku žáka, aby pedagog mohl zjistit jeho úroveň znalosti češtiny. Cílem je zhodnotit jazykové dovednosti ve všech oblastech a na základě toho stanovit vzdělávací cíle. (www.inkluzivniskola.cz)

4. Neznalost jazyka není handicap

To, že žák nemluví česky, by nemělo být vnímáno jako jeho nevýhoda. Dítě s odlišným mateřským jazykem by mělo být chápáno stejně jako ostatní žáci, kteří potřebují podporu ve výuce. Pro žáky s odlišným mateřským jazykem i pedagogy je přínosná výuka češtiny jako druhého jazyka (ČDJ). Dobře zorganizovaná výuka ČDJ zkracuje dobu, po kterou tito žáci potřebují zvýšenou podporu. Při organizaci ČDJ lze využít naše zkušenosti se zaváděním intenzivní výuky češtiny jako druhého jazyka, které jsme získali při pilotních projektech na partnerských základních školách. (www.inkluzivniskola.cz)

5. Čeština jako druhý jazyk (ČDJ) a materiály pro výuku

Žáci s odlišným mateřským jazykem se učí češtinu jinak než rodilí mluvčí – je to pro ně cizí jazyk. Učení cizího jazyka probíhá pomalu a postupně, každé slovo je nové. Na webovém portálu (www.inkluzivniskola.cz) je popsáno, jak učit češtinu jako druhý jazyk (ČDJ). Najdete tam materiály do výuky, odkazy na online zdroje, učebnice a materiály k různým tématům. K dispozici je také Průvodce pro učitele s konkrétními návody, jak začít, jak postupovat, jak pracovat se začátečníkem, příklady hodnocení, aktivity do výuky a vzdělávací obsah ČDJ. Na internetu jsou rovněž dostupné metodiky, další metodické materiály, užitečné odkazy pro učitele, výuková videa ČDJ a e-learningové aplikace. Reflexe a vyhodnocení adaptačního období žáka mohou posloužit jako podklad pro stanovení dalších vzdělávacích cílů pro žáka s odlišným mateřským jazykem, včetně nastavení PLPP/IVP. (www.inkluzivniskola.cz)

6. Zapojení žáků s OMJ do výuky

I když žák s odlišným mateřským jazykem neumí česky na dostatečné úrovni, jeho zapojení do výuky je velmi důležité. Dosáhnout toho můžete prací se slovní zásobou, komunikací během hodin a samostatnou prací, která rozvíjí žákovy dovednosti v daném tématu. Každý učitel by měl výuku svého předmětu doplňovat také prací na rozvoji jazyka, který se k předmětu váže. Pomoci vám mohou zpracované materiály pro žáky s odlišným mateřským jazykem do jednotlivých předmětů a principy práce při jejich zapojování do výuky. Můžete se také inspirovat na seminářích. (www.inkluzivniskola.cz)

7. PLPP a IVP

Vytvoření plánu pedagogické podpory (PLPP) a individuálního vzdělávacího plánu (IVP) je klíčovým nástrojem pro úspěšné začlenění žáka s odlišným mateřským jazykem do školního prostředí. Tyto plány umožňují individuální přístup k plánování, hodnocení a monitorování pokroku žáka. Pro efektivní realizaci těchto plánů je nezbytná spolupráce všech učitelů. (www.inkluzivniskola.cz)

8. Hodnocení žáku s OMJ

Hodnocení žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) může být někdy problematické. Vyhláška č. 48/2005 Sb., § 15 uvádí, že úroveň znalosti českého jazyka je významným faktorem, který ovlivňuje výkon žáků. To znamená, že při hodnocení těchto žáků v jakémkoliv předmětu je třeba zohlednit jejich úroveň češtiny. Pro sledování a vyhodnocování pokroku žáků mohou být užitečné plány podpory, které stanovují a zaznamenávají cíle v konkrétních předmětech. U žáků s OMJ je vhodné hodnotit skutečně dosažený pokrok a vynaložené úsilí. (www.inkluzivniskola.cz)

9. Spolupráce s rodiči

Spolupráce s rodiči je jednou z hlavních podmínek úspěšného začlenění žáka do školy a plnění školních povinností. Při jednání s rodiči je vhodné řídit se doporučeními pro komunikaci a případně využít překladatelských a tlumočnických služeb, které doporučují například stránky IC Praha, NPI ČR či MHMP. Základní bariérou není jen neznalost jazyka, ale také nedostatek informací, například o vzdělávacím systému v ČR nebo o právech a povinnostech dětí a rodičů. Proto je důležité rodičům tyto informace poskytovat. (www.inkluzivniskola.cz)

10. Nejste na to sami!

Na procesu vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) se kromě učitelů podílejí také ostatní pedagogičtí pracovníci, vedení školy a rodiče. S žádostí o podporu se můžete obracet například na školská poradenská zařízení (ŠPZ), na další instituce, jako je Národní pedagogický institut ČR (NPI ČR), nebo můžete přizvat ke spolupráci neziskové organizace. Ty mohou pomoci s podporou rodiny, doučováním nebo zajištěním volného času dětí. (www.inkluzivniskola.cz)

4. Přijímání zahraničních žáků do škol

Zahranční žáci na různých typech škol v České republice, v souladu se Školským zákonem (§20 zákona č. 561/2004 Sb.), zahraniční žáci splňující povinnost školní docházky na základní škole, nižších středních školách nebo konzervatoři mají přístup ke vzdělání stejně jako čeští občané. Navíc mají zahraniční žáci přístup do mateřských škol, středních a vyšších odborných škol, pokud mají povolení k pobytu delší než 90 dní. Zahraniční žáci mají stejná práva a povinnosti jako žáci českých občanů.

Radostný (et al., 2011) rozlišuje tři typy skupin zahraničních žáků: občané EU, žadatelé o azyl a státní příslušníci třetích zemí. Tyto tři kategorie ovlivňují možnosti podpory a přijetí žáků do školy. Pro občany EU a občany Švýcarska, Lichtenštejnska, Norska a Islandu je možnost studovat ve třídách, kde žáci s OMJ (odlišným mateřským jazykem) mohou studovat český jazyk. Celková doba výuky v těchto jazykových kurzech je alespoň sedmdesát vyučovacích hodin na maximálně šest po sobě jdoucích měsíců. Žadatelé o mezinárodní ochranu a žadatelé o azyl nepředstavují velkou skupinu v českém vzdělávacím systému a jsou považováni za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Integrace žáků ze třetích zemí je založena výhradně na komunikaci mezi příslušnou školou a rodiči dětí. Zákon nenavrhuje žádné speciální jazykové kurzy pro žáky ze třetích zemí.

Před přijetím žáka s OMJ (odlišným mateřským jazykem) je důležité získat klíčové informace o žákovi. Podle NPI (2020) by tyto informace měly zahrnovat:

- Jméno dítěte a jeho správnou výslovnost.
- Původ dítěte a důvody jeho přestěhování.
- Mateřský jazyk dítěte.
- Další jazyky, kterými dítě hovoří, a úroveň jeho znalosti češtiny.
- Rodinné zázemí dítěte.
- Předešlé vzdělávání dítěte.

Rodiče žáků s odlišným mateřským jazykem obvykle nemají předchozí znalosti o procesu zápisu do českých škol. Nejprve rodiče žáků podávají žádost o přijetí do školy v jejich spádové oblasti.

Proces zápisu je stejný pro cizince i pro žáky s českým občanstvím. Rodiče mohou zapsat své děti do základní školy kdykoli během školního roku, proto by školy měly být na tyto situace připraveny (Radostný a kol., 2011).

Cizinci často nevědí, jak funguje český vzdělávací systém, zejména pokud nedávno přijeli do České republiky. Škola by měla informovat rodiče cizího žáka o školním řádu, organizaci výuky, právech a povinnostech žáka, školním plánu a nezbytných kontaktech. Všechny dokumenty by měly být napsány v mateřském jazyce rodičů žáka a vytištěny. Pohovoru se může také zúčastnit tlumočnický poskytovatel školou nebo rodiči (Radostný et al., 2011).

Na druhou stranu by rodiče žáka měli poskytnout všechny potřebné dokumenty pro přijetí žáka, jako je rodný list dítěte, pasy rodičů a dítěte, dokumenty o předchozím vzdělání a informace o zdravotním pojištění (Bernkopfová et al., 2020). Důležité je zajistit, aby rodiče plně rozuměli českému školnímu systému a věděli, co se od nich a jejich dětí očekává. To pomáhá předcházet nedorozuměním a zajišťuje hladkou integraci dítěte do nového školního prostředí. Komunikace v mateřském jazyce rodičů je klíčová pro efektivní předávání informací a budování důvěry mezi školou a rodinou žáka.

5. Čeština jako druhý jazyk

Jazyková politika pro cizince je definována v Konceptu integrace cizinců (2020), která je každoročně aktualizována. Tento dokument obsahuje nezbytné informace o cizincích v České republice, priority integrace cizinců a finanční záležitosti spojené s integrací. Letos Koncepte zahrnuje i kapitolu o dopadech pandemie Covid-19 na integraci cizinců. Dokument dále definuje pět klíčových oblastí integrace: znalost českého jazyka, ekonomickou a sociální soběstačnost, sociokulturní orientaci ve společnosti, vztah mezi komunitami a princip získávání práv a pobytového statusu cizinců. (Škodová, Cvejnová, 2017)

Koncepce integrace cizinců stanoví, že neznalost jazyka představuje jednu z největších překážek integrace. "Základním předpokladem úspěšné integrace je znalost jazyka země pobytu. Pro děti cizinců může nedostatečná znalost češtiny negativně ovlivnit jejich školní výsledky, což je spojeno také s možnostmi dalšího vzdělávání a uplatnění na trhu práce" (Usnesení vlády České republiky, 2020, s.3). Jazyková politika je v kompetenci každého členského státu EU. Evropská unie nestanovuje žádný konkrétní dokument týkající se jazykové politiky migrantů (Škodová, Cvejnová, 2017).

Když se učíme nový jazyk, obvykle hovoříme o něm jako o cizím jazyce. Rozdíl mezi cizím a druhým jazykem je v jejich nezbytnosti pro každodenní život. Průcha (Průcha, Walterová & Mareš, 2013) definuje cizí jazyk jako jiný jazyk než mateřský jazyk společnosti. Navíc, cizí jazyky jsou zahrnuty v školních osnovách. Na druhou stranu, druhý jazyk se používá paralelně s mateřským jazykem na stejném území. Škodová & Cvejnová přinášejí podobnou definici druhého jazyka: "Je to jazyk, který není mateřským jazykem, ale jeho mluvčí je tomuto jazyku denně vystaven" (2017, s. 66). V současnosti nenalezneme v České republice žádný druhý jazyk. Nicméně, na světě existuje několik míst, kde je běžné, že lidé mluví druhým jazykem vedle svého mateřského jazyka. Například v Katalánsku stojí katalánština a španělština vedle sebe. Někteří lidé dokonce považují oba jazyky za svůj mateřský jazyk.

5.1. Výuka druhého a cizího jazyka

Pro žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ) je znalost českého jazyka zásadní pro integraci do vzdělávacího systému. Proto v případě žáků s OMJ mluvíme o češtině jako o druhém jazyce. Existují různé přístupy a metody ve výuce cizího a druhého jazyka. "Ve výuce druhého jazyka

by měla dominovat aktuálnost a použitelnost učebního materiálu nad jeho případnou sofistikovaností" (Škodová & Cvejnová, 2017, s. 67). Při výuce češtiny jako druhého jazyka by měl být kladen důraz především na výslovnost a slovní zásobu, které jsou pro cizince klíčové pro porozumění společnosti. Je nezbytné, aby si osvojili časování sloves v přítomném čase a osobní zájmena. Přesnost gramatiky však není v každodenní komunikaci tak důležitá jako výslovnost a slovní zásoba (Škodová & Cvejnová, 2017).

Ringbom (1980) rozlišuje mezi osvojováním druhého jazyka a učením se cizího jazyka. Upozorňuje: "V situaci osvojování druhého jazyka je jazyk používán v bezprostředním okolí žáka, který má dobré příležitosti jazyk využívat účastí na přirozených komunikačních situacích... V situaci učení se cizího jazyka není jazyk používán v bezprostředním okolí žáka, ačkoli masmédiá mohou poskytnout příležitosti k procvičování dovedností. Žák má malou nebo žádnou příležitost jazyk využívat v přirozených komunikačních situacích" (s. 38-39). Jak Ringbom uvádí, existuje také rozdíl v rámci osvojování druhého jazyka, který závisí na tom, zda je žák migrant nebo se učí jazyk ve svém známém, bilingvním prostředí. Navíc každý žák je jiný a preferuje různé metody učení dalšího jazyka. Šormová & Hudáková (et al., 2019) také vidí rozdíly mezi učením se jazyka a osvojováním si jazyka. Zatímco osvojování jazyka je neúmyslný proces, učení se jazyku je záměrný a cílevědomý proces. Cíle výuky češtiny jsou různorodé s ohledem na znalosti žáků. Nejprve žáci s různým mateřským jazykem dosahují cílů typických pro výuku cizího jazyka a následně dosahují dalších cílů typických pro žáky, jejichž mateřským jazykem je čeština.

Rebecca Oxford (1992), stejně jako Ringbom, upozorňuje na rozdíly v učení, které ovlivňují proces učení cizího nebo druhého jazyka. Tyto rozdíly zahrnují "věk, pohlaví, motivaci, spolupráci, úzkost, sebevědomí, ochotu riskovat, soutěživost, toleranci a strategie a styly učení se jazykům" (s. 30). Pro každý jazyk je zásadní, aby učitel znal charakteristiky a potřeby svých žáků.

Šormová & Hudáková (et al., 2019) upozorňují, že ve většině případů jsou české učebnice pro začátečníky určeny pro dospělé cizince a neobsahují specifickou slovní zásobu a situace, které žáci s OMJ zažívají ve školním prostředí. "Učitel musí při výběru učebních materiálů zvážit různé faktory. Obecně řečeno, ideální učebnice neexistuje" (Šormová & Hudáková et al., 2019, s. 55). Dalším problémem, kterému žáci s OMJ čelí ve školním prostředí, je stratifikace českého jazyka. Po příjezdu do nové země a později do školy je žák obklopen především hovorovou a

nestandardní češtinou. Žáci by měli zvládnout nejen komunikativní jazykové činnosti, ale také sociokulturní kompetence nebo reálie, jinými slovy. "Například klíčovou součástí sociokulturních a sociolingvistických kompetencí v češtině je rozlišení mezi sémanticky blízkými slovy známý – kamarád – přítel, nebo používání v situacích vhodného jazykového kódu, jako je nepoužívání obecné češtiny v případě formálního veřejného projevu, nebo používání tykání a vykání jako sociálních norem atd." (Šormová & Hudáková et al., 2019).

6. Kurikulární dokumenty

Průcha (Průcha, Walterová & Mareš, 2013) popisuje kurikulum jako vzdělávací program, projekt nebo plán. IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) rozlišuje různé typy kurikula: zamýšlené kurikulum, realizované kurikulum a dosažené kurikulum. Pro žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ) je klíčové, jak jsou tyto typy kurikula navrženy a implementovány, aby podporovaly jejich integraci a vzdělávací úspěch.

Obecný rámec kurikula může být definován jako komplexní soubor otázek: proč, jak a kdy by mělo vzdělávání probíhat, kdo by měl být vzděláván, jaký obsah by mělo vzdělávání zahrnovat, za jakých podmínek by měl vzdělávací proces probíhat a jaké jsou očekávané výsledky těchto činností. Tento komplexní význam kurikula znamená dosažení cílů prostřednictvím procesu, prostředí a prostředků (Walterová, 1994). Pro žáky s OMJ je zvláště důležité, aby kurikulum zahrnovalo specifické podpůrné mechanismy, které usnadňují jejich jazykovou a kulturní adaptaci.

Nicméně, kurikulum má mnoho definic a od svého vzniku se jeho definice vyvíjela podle myšlení doby. V současnosti je kurikulum chápáno jako rozhodující faktor, který ovlivňuje životy studentů ve škole i mimo ni (Adams & Adams, 2003). Maňák, Janík & Švec (2008) definují kurikulum jako "souhrn znalostí, které má člen společnosti získat" (s. 13). Jinými slovy, kurikulum představuje znalosti, které si žák osvojí ve škole, což je zásadní pro žáky s OMJ, kteří musí zvládnout jak běžný učební plán, tak i nový jazyk a kulturní normy.

Kurikulum se dále dělí na formální, neformální a skryté kurikulum (Walterová, 1994). Formální kurikulum obsahuje cíle, realizaci a metody kontroly ve vzdělávacím procesu. Na druhé straně neformální kurikulum zahrnuje domácí studium, aktivity a zkušenosti související se vzděláváním. Skryté kurikulum zahrnuje vztahy mezi učiteli a žáky, pravidla, školní prostředí, klima nebo vzdělávací hodnoty. Pro žáky s OMJ je důležité, aby všechny tyto složky kurikula podporovaly jejich začlenění a poskytovaly jim rovné příležitosti k úspěchu.

6.1. Kurikulum v českém vzdělávacím systému

Do 80. let 20. století byl termín kurikulum v celém východním bloku neznámý. Vzdělávání bylo podřízeno státu a politickým ideologiím socialistického režimu. Stát měl kontrolu nad obsahem učebních osnov a dohlížel na všechny učitele (Moree, 2008). Po sametové revoluci v roce 1989 se začal používat přeložený termín kurikulum, především v souvislosti s návrhy na vzdělávací reformu. Formulace školského zákona v roce 2004 znamenala klíčový pokrok v reformě českého vzdělávacího systému.

Kurikulární dokumenty pro různé formy vzdělávání připravuje Národní ústav pro vzdělávání (NÚV) a Výzkumný ústav pedagogický (VÚP). Tyto instituce se v roce 2011 spojily a vytvořily Národní ústav pro vzdělávání (NÚV). V roce 2020 se NÚV spojil s Národním institutem pro další vzdělávání a vznikl Národní pedagogický institut České republiky (NPI) (Moree, 2008). Pro žáky s OMJ hrají tyto instituce klíčovou roli při vývoji metodik a podpůrných opatření, které usnadňují jejich vzdělávací cestu.

Kurikulární dokumenty mají v České republice dvě úrovně: státní a školní. "Tyto dvě úrovně kurikulárních dokumentů umožňují centrálně konsenzus vzdělávacích požadavků všech členů společnosti, ale zároveň respektují regionální podmínky, individuální předpoklady a aktuální potřeby skupin a jednotlivců" (Maňák, Janík & Švec, 2008). Tato dvouúrovňová struktura je klíčová pro přizpůsobení výuky specifickým potřebám žáků s OMJ na místní úrovni, přičemž zachovává celostátní standardy.

6.2. Úpravy a reformy vzdělávacího kurikula

V 80. letech 20. století se objevily návrhy na změny kurikula. Současně se objevily kritické a analytické studie, které kritizovaly tehdejší situaci ve vzdělávání a požadovaly změny. První změny v českém kurikulu nastaly v roce 1990. Klíčovou změnou bylo odstranění politizace kurikula, zejména v oblasti dějepisu, občanské výchovy a literatury. Transformace přinesla také nové předměty a možnosti výběru cizích jazyků. Další změnou bylo zavedení soukromých a alternativních škol, učitelé získali volnost ve výběru výukových metod a stát přestal produkovat učebnice (Walterová, 1994). Tyto změny vytvořily podmínky pro inkluzi a podporu žáků s OMJ v rámci flexibilnějšího vzdělávacího systému.

Další změny, které se objevily v průběhu let, zahrnují hodnocení výsledků žáků nejen na základě znalostí, ale také dovedností, které si během vzdělávání osvojili. Kurikulum je navíc rozděleno do dvou fází. První fáze zahrnuje oblasti učení, jako je matematika, věda nebo jazyky, zatímco druhá fáze zahrnuje průřezová témata, která se prolínají napříč předměty (Moree, 2008). Pro žáky s OMJ je tento přístup k hodnocení výhodný, protože zohledňuje jejich jazykové a kulturní zázemí.

6.3. Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+

Na základě státního hodnocení vzdělávacího systému České republiky definovala Strategie vzdělávací politiky základní priority: snížení nerovností ve vzdělávání, podporu kvality výuky a učitelů, a odpovědné a efektivní řízení vzdělávacího systému. Tento dokument měl za cíl dosáhnout výrazného snížení nerovností ve vzdělávání, protože faktory mimo kontrolu jednotlivce nemohou předurčit nerovnosti ve výsledcích vzdělávání (MŠMT, 2014). Pro žáky s OMJ to znamená zajištění rovných příležitostí a podpory k dosažení jejich plného potenciálu.

V roce 2020 vydalo MŠMT další dokument, Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. Jedná se o zastřešující dokument určený především pro regionální vzdělávání, zájmové a neformální vzdělávání, který má dvě hlavní strategické cíle:

1. Zaměřit vzdělávání na získávání kompetencí potřebných pro profesní a osobní život.
2. Snížit nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání a umožnit plný rozvoj potenciálu každého jednotlivce.

Tento dokument má rovněž za cíl modernizovat vzdělávací systém v regionálních školských oblastech a řešit přetrvávající problémy ve vzdělávání. Obsahuje také pět strategických linií, které zahrnují úpravu obsahu a metod hodnocení, rovný přístup ke vzdělávání, podporu učitelů, zvyšování profesionální kapacity a financování. Dokument se rovněž zabývá vzděláváním žáků s odlišným mateřským jazykem na různých typech škol. Klíčovým cílem tohoto dokumentu je připravit kurikulum češtiny jako druhého jazyka, které by mohlo být realizováno mezi lety 2021-2023. "Kurikulum češtiny jako druhého jazyka bude vyvinuto a následně upraveno a doplněno podle potřeb škol, které vzdělávají žáky s OMJ. Zároveň školy použijí vstupní orientační test k určení přibližného rozsahu jazykové podpory" (MŠMT, 2020, s. 105).

7. Shrnutí teoretické části

Teoretická část této práce poskytla ucelený přehled klíčových pojmů a konceptů týkajících se vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) v českých základních školách. Byly definovány termíny jako migrace, adaptace, integrace, inkluze, bilingvismus a multilingvismus, které jsou zásadní pro pochopení výzev a procesů spojených se začleňováním těchto žáků do vzdělávacího systému. Dále byla rozebrána historie a legislativní rámec vzdělávání žáků s OMJ v České republice, včetně současných právních předpisů a podpůrných opatření.

Podrobně jsme se zabývali charakteristikami žáků s OMJ, jejich adaptací na český vzdělávací systém a různými formami podpory, které jsou jim k dispozici, jako jsou jazyková příprava, individuální vzdělávací plány a další pedagogické strategie. Zdůrazněna byla také role sociálního pedagoga a význam multikulturní výchovy při integraci žáků s OMJ.

Praktická část práce naváže na tyto teoretické poznatky a aplikuje je v rámci empirického výzkumu. Hlavním cílem této části je analyzovat zkušenosti učitelů základních škol s výukou žáků s OMJ prostřednictvím dotazníkového šetření. Výsledky tohoto šetření poskytnou hlubší vhled do efektivity různých výukových metod a podpůrných opatření a umožní formulovat konkrétní doporučení pro praxi a vzdělávací politiku.

Empirická část práce tedy staví na teoretickém základě a zkoumá, jak teoretické koncepty a legislativní rámce fungují v praxi. Tímto způsobem bude možné posoudit, do jaké míry teoretické přístupy odpovídají reálným potřebám a výzvám, kterým čelí učitelé a žáci s OMJ v českých základních školách.

Empirická část

Empirická část práce je založena na kvalitativním výzkumu, který využívá metodu otevřeného, axiálního a selektivního kódování. Data byla získána prostřednictvím strukturovaných rozhovorů s učiteli základních škol, které poskytly hluboký vhled do jejich zkušeností a vnímání integrace žáků s OMJ.

Výzkum se zaměřuje na adaptaci a integraci osmi ukrajinských žáků v období od dubna 2022 do dubna 2023. Výsledky ukazují na význam adaptačních skupin a podporu ze strany ukrajinského asistenta pedagoga, který výrazně přispívá k úspěšnému začlenění žáků do českého školního prostředí. Empirická část také diskutuje klíčové faktory ovlivňující úspěšnost integrace těchto žáků a navrhuje efektivní strategie pro jejich podporu ve vzdělávacím procesu.

8. Metodologie výzkumu

Metodologie této diplomové práce je založena na kvalitativním výzkumu, který využívá metodu kódování, konkrétně otevřeného, axiálního a selektivního kódování. Kódování je prováděno na základě dat získaných ze strukturovaných rozhovorů s učiteli na základní škole. Cílem této metodologie je hloubkově porozumět zkušenostem a vnímání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) v českých základních školách.

Kvalitativní výzkum je zvolen z důvodu jeho schopnosti detailně popsat a analyzovat komplexní sociální jevy, což je v souladu s cílem této práce – porozumět integračním procesům a výzvám, kterým čelí žáci s OMJ. Švaříček a Šedřová (2007) definují kvalitativní výzkum jako induktivní a cirkulární proces, který se zakládá na podrobném a hloubkovém zkoumání specifického jevu. Tento přístup umožňuje výzkumníkovi vracet se zpět v procesu výzkumu a upravovat jednotlivé fáze na základě nových poznatků.

První fází kvalitativního výzkumu je stanovení výzkumných cílů a vytvoření konceptuálního rámce, který zahrnuje definici klíčových pojmů a teoretických východisek. Následuje formulace výzkumných otázek, které jsou v této práci zaměřeny na zkušenosti a integraci žáků s OMJ v českých základních školách. Metody sběru dat zahrnují strukturované rozhovory s učiteli, které jsou navrženy tak, aby poskytly hluboké a detailní informace o zkušenostech respondentů.

Data jsou analyzována pomocí kódování ve třech fázích: otevřené kódování identifikuje základní koncepty a kategorie, axiální kódování propojuje tyto kategorie a selektivní kódování integruje kategorie do centrálního tématu výzkumu. Tento postup umožňuje systematické zpracování a interpretaci dat, což je nezbytné pro dosažení výzkumných cílů.

Celý proces výzkumu je navržen tak, aby poskytl komplexní a validní vhled do integračních procesů žáků s OMJ a identifikoval klíčové faktory, které ovlivňují jejich úspěšnost v českých základních školách. Tento přístup umožňuje získat hlubší porozumění a navrhnout efektivní strategie pro podporu těchto žáků v jejich vzdělávacím procesu.

8.1. Kvalitativní výzkum

Kvůli povaze a cílům této diplomové práce jsem se rozhodla použít kvalitativní výzkum. Typy kvalitativního výzkumu jsou použitelné pro „výzkum, který si klade za cíl odhalit povahu něčí

zkušenosti s určitým jevem. V neposlední řadě mohou kvalitativní metody pomoci získat podrobné informace o jevu, které je obtížné zachytit kvantitativními metodami“ (Strauss & Corbin, 1999, s. 11). Švaříček a Šedřová (2007) definují kvalitativní výzkum jako induktivní a cyklický proces, který je založen na podrobném a hloubkovém zkoumání konkrétního jevu. Termín cyklický znamená, že se výzkumník v určité fázi výzkumu vrací zpět, aby mohl upravit určitou fázi výzkumu. Švaříček a Šedřová (2007, s. 54) také uvádějí základní fáze, které by měl kvalitativní výzkum zahrnovat: „(1) stanovení výzkumných cílů; (2) vytvoření konceptuálního rámce; (3) definování výzkumných otázek; (4) výběr metod; (5) zajištění kontroly kvality výzkumu; (6) sběr a organizace dat; (7) analýza a interpretace dat; (8) formulace závěrů do výzkumné zprávy.“

8.2. Účel výzkumu a otázky

Základním cílem tohoto výzkumu je nabídnout pohled na problematiku žáků s odlišným mateřským jazykem z perspektivy učitelů. Tito učitelé se s těmito žáky denně setkávají ve školách, které jsou často jediným místem, kde tito žáci přicházejí do kontaktu s češtinou jako druhým jazykem. Proto je klíčové, jaký přístup a názory mají učitelé k těmto žákům, protože to hraje zásadní roli v jejich úspěšné integraci do české společnosti.

Výzkumné otázky:

- 1. Jaké jsou vaše zkušenosti s výukou žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) ve vaší třídě?*
- 2. Jakým výzvám čelíte při výuce žáků s OMJ a jak je překonáváte?*
- 3. Jaký vliv má přítomnost žáků s OMJ na ostatní žáky ve třídě?*
- 4. Jaké podpůrné opatření (např. asistenti pedagoga, speciální učebnice) jsou k dispozici pro žáky s OMJ na vaší škole?*
- 5. Jak hodnotíte efektivitu těchto podpůrných opatření?*
- 6. Jakým způsobem probíhá adaptace žáků s OMJ ve vaší třídě? Jaké metody používáte?*
- 7. Jak důležitá je podle vás role češtiny jako druhého jazyka pro úspěšnou integraci žáků s OMJ?*
- 8. Jaké strategie používáte pro zlepšení jazykových dovedností žáků s OMJ?*

9. *Jaké školení jste absolvovali pro práci s žáky s OMJ? Kdo tato školení pořádal a jak jste je vybírali?*
10. *Jakým způsobem přispívá multikulturní výchova k integraci žáků s OMJ ve vaší škole? Můžete uvést konkrétní příklady?*
11. *Jak se snažíte zapojit rodiče žáků s OMJ do vzdělávacího procesu?*
12. *Jak probíhá spolupráce s kolegy při práci s žáky s OMJ? V čem si nejčastěji pomáháte?*
13. *Jak hodnotíte podporu ze strany vedení školy a ostatních učitelů při práci s žáky s OMJ?*
14. *Jaké jsou vaše návrhy na zlepšení podpory a integrace žáků s OMJ ve školním systému?*
15. *Jaký je váš názor na současnou legislativu týkající se vzdělávání žáků s OMJ v České republice?*
16. *Jaké jsou podle vás hlavní faktory úspěšné integrace žáků s OMJ do českého vzdělávacího systému?*
17. *Nabízí vaše škola kurzy češtiny pro žáky s OMJ? Pokud ano, jak jsou tyto kurzy strukturovány a kdo je vede?*
18. *Jaké metodické materiály a učebnice používáte při výuce žáků s OMJ? Myslíte si, že jich je dostatek a jsou vhodné?*
19. *Jakým způsobem hodnotíte pokrok žáků s OMJ ve vašich předmětech? Používáte specifické metody hodnocení?*

8.3. Průzkum okolí a účastníků

Účastníci byli vybráni na základě jejich zkušeností s výukou žáků s odlišným mateřským jazykem a jejich ochoty podělit se o tuto zkušenost. Zaměřila jsem se na učitele, kteří se aktivně podílejí na procesu inkluze. Všichni účastníci byli různého věku a měli různorodou profesní zkušenost. Nebyla stanovena žádná další konkrétní kritéria. Pro zachování anonymity byla jména účastníků změněna a všichni byli informováni o účelu rozhovoru.

Mnoho respondentů jsou mí kolegové ze základní a střední školy, specializované na výuku žáků s odlišným mateřským jazykem. Po několika rozhovorech jsem se rozhodla zapojit i další učitele z různých škol s vlastními zkušenostmi. Kvůli těhotenství a následné mateřské dovolené byla

většina rozhovorů vedena prostřednictvím emailu. Otevřené otázky umožnily respondentům vyjádřit své zkušenosti. Navzdory těmto okolnostem byli účastníci ochotni sdílet své poznatky a názory.

8.4. Zpracování dat

8.4.1. Otevřené kódování

Otevřené kódování představuje první fázi komplexního procesu analýzy dat v rámci kvalitativního výzkumu, zvláště v kontextu zakotvené teorie. Tato technika byla původně vyvinuta jako součást analytického aparátu zakotvené teorie, avšak díky své jednoduchosti a účinnosti se stala široce používanou napříč různými kvalitativními projekty (Švaříček, Šedřová, 2014, s. 211). I když je tento proces časově náročný, jeho přínosy jsou často značné. Metoda směřuje k hloubkovému zpracování a analýze textu, čímž umožňuje odhalit významy, které nejsou na první pohled zjevné a které by výzkumník mohl při běžném čtení textu přehlédnout.

Otevřené kódování je induktivní metoda, která vytváří pojmy a kategorie na základě pečlivé analýzy získaného materiálu. Tento proces vede ke vzniku nových skupin pojmů a konceptů, které jsou následně seskupovány podle jejich podobnosti. Zatímco v této fázi se výzkumník soustředí na deskriptivní, tedy popisné, zpracování dat, následné fáze kódování, jako je axiální kódování, se zaměřují na hledání a analýzu vztahů mezi těmito kategoriemi.

Během otevřeného kódování je vytvářen slovník pojmů, postav, procesů a témat, které se v textu objevují (Hendl, 2016, s. 247-248). Tento slovník poskytuje základní rámec pro další fáze analýzy, kdy jsou identifikované kategorie dále rozvíjeny a propojeny. Výsledkem otevřeného kódování je seznam kategorií a k nim přiřazených jednotlivých kódů, které představují základní stavební kameny pro hloubkovou analýzu a interpretaci kvalitativních dat.

Tato kapitola se podrobněji zaměří na proces otevřeného kódování, jeho význam a praktické postupy, které mohou výzkumníkům pomoci efektivněji analyzovat jejich kvalitativní data.

Zkušenosti a výzvy

1. Zkušenosti s výukou žáků s OMJ

- Pozitivní zkušenosti s žáky z Ukrajiny a Vietnamu, většinou bez problémů.
- Jeden případ problémů s komunikací (žákyně 9. ročníku).

- Pozitivní zkušenost s vietnamským chlapcem, vynikající výsledky.

2. Výzvy při výuce

- Najít cestu, jak žákům ulehčit pobyt a učení (komunikace).
- Problémy s motivací a porozuměním gramatických cvičení.
- Překonání jazykové bariéry pomocí příkladů, doučování, a asistence.
- Reakce na aktuální potřeby žáků.

3. Vliv na ostatní žáky

- Ostatní žáci pomáhají, přijímají je jako samozřejmost.
- Hierarchická pozice ve třídě není problémem, přijetí do kolektivu.

Podpůrná opatření a adaptace

1. Podpůrná opatření

- Asistenti pedagoga, speciální učebnice, kurzy češtiny, doučování, sociální pedagog.
- Individuální vzdělávací plán (IVP) pro některé žáky.
- Učebnice a materiály v rodném jazyce na začátku.

2. Efektivita podpůrných opatření

- Osvědčené, většinou efektivní, záleží na individuálních potřebách žáků.
- Některé podpůrné opatření preventivního charakteru.

3. Metody adaptace

- Delší čas u testů, dvojjazyčné zadání, skupinové práce.
- Společné aktivity, sdílení informací o zvycích obou zemí.

Jazyková podpora a školení učitelů

1. Role češtiny jako druhého jazyka

- Velmi důležitá pro integraci a komunikaci.

- Důraz na zvládnutí základních dovedností v češtině.

2. Strategie zlepšení jazykových dovedností

- Názorné pomůcky, skupinové práce, internet, mobilní aplikace.
- Jazykové hry, filmy s titulky, opakování a procvičování.

3. Školení učitelů

- Online školení, webináře, brožury doporučené vedením školy.
- Sdílení postupů a metod mezi učiteli.

Multikulturní výchova

1. Přínos multikulturní výchovy

- Projektové dny, vánoční jarmark, školní akademie, soutěže.
- Sdílení informací o zvycích a tradicích různých zemí.

Spolupráce s rodiči a kolegy

1. Zapojení rodičů

- Pravidelný kontakt, třídní schůzky, individuální konzultace.
- Kurzy češtiny pro rodiče, spolupráce s místními zástupci rodičů.

2. Spolupráce s kolegy

- Sdílení informací, metodických materiálů, rad a postupů.
- Podpora ze strany vedení školy a kolegů, odměny za doučování.

Školní podpora a návrhy na zlepšení

1. Podpora ze strany školy

- Kladná, snaha vyjít vstříc a podporovat učitele.
- Více odborníků, kteří by mohli rychle a efektivně pomoci.

2. Názory na legislativu

- Smíšené názory, některé návrhy na zlepšení.
- Více jazykových kurzů a pedagogů mluvících více jazyky.

3. Faktory úspěšné integrace

- Jazykové znalosti, začlenění do kolektivu, podpora rodiny a školy.

8.4.2. Axiální kódování

Axiální kódování představuje druhou fázi komplexního procesu analýzy dat v rámci kvalitativního výzkumu, která následuje po otevřeném kódování. Tento krok se zaměřuje na nalezení a definování vztahů mezi jednotlivými kategoriemi, které byly identifikovány během otevřeného kódování. Hlavním cílem axiálního kódování je organizace kategorií do smysluplných vztahů, což umožňuje hlubší pochopení zkoumaného fenoménu.

Cíle axiálního kódování

Hlavním cílem axiálního kódování je identifikovat vztahy mezi kategoriemi, které se objevily během otevřeného kódování. Toho je dosaženo analýzou jednotlivých znaků každé kategorie a určením, zda jsou tyto znaky propojené s kombinací znaků v jiné kategorii. Tento krok je klíčový pro vytvoření strukturovanějšího a koherentnějšího pohledu na data.

Teoretický rámec

Axiální kódování je silně závislé na teoretickém rámci, který výzkumník používá. Tento rámec poskytuje kontext a vodítka pro identifikaci a interpretaci vztahů mezi kategoriemi. Bez teoretického rámce by bylo obtížné tyto vztahy správně identifikovat a interpretovat.

Proces axiálního kódování

1. Identifikace hlavního fenoménu: Fenomén je ústředním bodem výzkumu a všechny ostatní kategorie jsou k němu nějakým způsobem vztahovány. V našem výzkumu je fenoménem výuka žáka s odlišným mateřským jazykem (OMJ).
2. Kauzální podmínky: Tyto podmínky zahrnují proměnné nebo události, které způsobují vznik nebo vývoj fenoménu. V kontextu našeho výzkumu jsou kauzálními podmínkami žák a učitel.

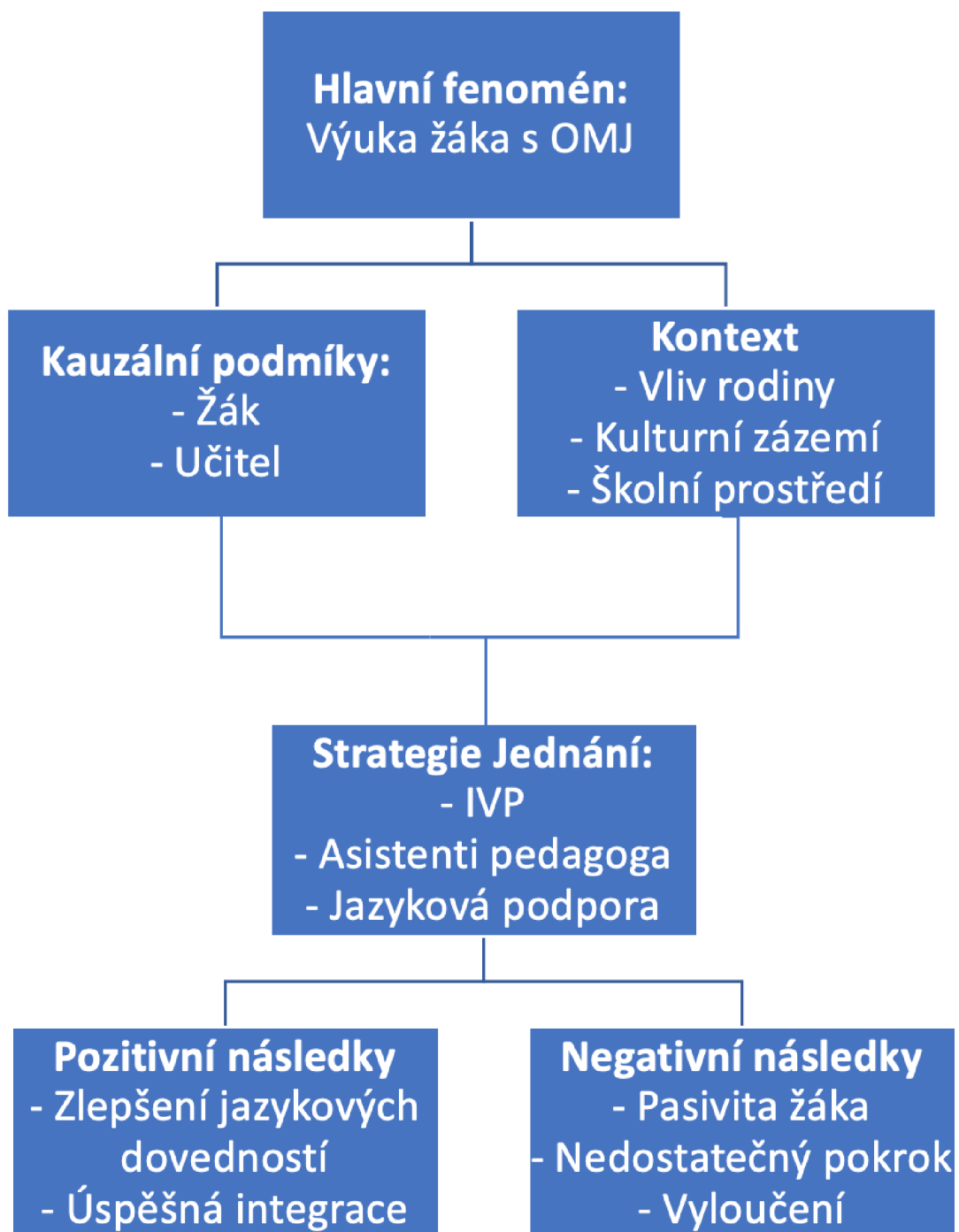
3. Kontext: Kontext představuje specifické podmínky prostředí, které ovlivňují strategie a jednání. V našem výzkumu kontext zahrnuje vliv rodiny a další okolnosti ovlivňující výuku.
4. Strategie jednání: Tato kategorie zahrnuje všechny aktivity, které jsou cíleně zaměřeny na fenomén. V našem případě se jedná o učitelův přístup k výuce, jeho interakce se žákem a dostupnou pomocí.
5. Následky: Následky zahrnují všechny důsledky úmyslných i neúmyslných strategií a akcí. V našem výzkumu mohou být následky reprezentovány obtížemi a výsledky žáka ve výuce.

Sloučení kategorií

Během axiálního kódování může dojít také k opuštění některých témat nebo jejich sloučení. Tento krok pomáhá zjednodušit a zpřehlednit strukturu kategorií. V našem výzkumu jsme z původních 12 kategorií vytvořili sedm, které budeme blíže specifikovat v další fázi, selektivním kódování.

Vizualizace vztahů

Pro lepší orientaci ve vzájemných vztazích mezi kategoriemi může sloužit grafické znázornění. Toto znázornění pomáhá vizualizovat, jak jsou jednotlivé kategorie propojeny a jaké vztahy mezi nimi existují. V našem výzkumu jsme použili graf inspirovaný publikací Hendl (2016), který jasně ukazuje vzájemné vztahy mezi hlavním fenoménem, kauzálními podmínkami, kontextem, strategiemi jednání a následky.

8.4.3. Selektivní kódování

Selektivní kódování je třetí fází kódovacího procesu a navazuje na axiální kódování, které identifikovalo vztahy mezi jednotlivými kategoriemi. Tato fáze se zaměřuje na přezkoumávání dat a kódů a jejich selektivní zpracování s cílem identifikovat hlavní témata a kategorie, které se dají považovat za střed vznikající teorie a váží k sobě ostatní kategorie. Po identifikaci centrální kategorie dochází k systematickému uvedení do vztahu s ostatními kategoriemi a k

bližšímu zkoumání a ověřování těchto vztahů. Výsledkem selektivního kódování je narativně pojatá deskripce ústředního jevu výzkumu.

Centrální kategorie: Výuka žáka s OMJ

V rámci našeho výzkumu jsme identifikovali jako centrální kategorii výuku žáka s OMJ, která je ovlivňována zejména charakteristikami žáka a působením učitele.

Kauzální podmínky

1. Žák: Žák představuje klíčovou kauzální podmínku a jeho vlastnosti, jako je věk, délka pobytu v ČR, a míra podobnosti mateřského jazyka češtině, výrazně ovlivňují proces výuky. Další důležité faktory zahrnují výchozí znalost jazyka, vztahy se spolužáky, a vliv rodiny. Jak vyplynulo z dotazníků, například u vietnamského chlapce byla jazyková bariéra menší díky jeho nadprůměrné inteligenci a pracovitosti.
2. Učitel: Druhou důležitou kauzální podmínku tvoří učitel, jeho jednání, přístupy a postoje k žákovi. Učitelé často čelí výzvám, jako je motivace žáků a překonávání jazykových bariér, což se snaží řešit různými metodami, například využitím názorných pomůcek, skupinových prací, nebo doučováním.

Kontext

Kontext zahrnuje širší podmínky, které ovlivňují proces výuky. Patří sem vliv rodiny, kulturní zázemí žáků a školní prostředí. V našem výzkumu kontext zahrnuje například adaptaci žáků na český vzdělávací systém, kde učitelé využívají různé strategie, aby podpořili integraci žáků s OMJ, včetně zapojení asistentů pedagoga a poskytování individuálních vzdělávacích plánů.

Strategie jednání

Strategie jednání zahrnují metody a přístupy, které učitelé používají k podpoře žáků s OMJ.

Patří sem:

- Individuální vzdělávací plány (IVP): Přizpůsobení učebních materiálů a úkolů individuálním potřebám žáků s OMJ.
- Podpora asistentů pedagoga: Pomoc při výuce a adaptaci žáků.
- Jazyková podpora: Zajištění kurzů češtiny jako druhého jazyka a využití různých jazykových her a pomůcek.

Následky

Následky zahrnují výsledky a úspěchy žáků s OMJ ve výuce, stejně jako jejich sociální integraci a adaptaci ve školním prostředí. Mohou zahrnovat:

- **Pozitivní výsledky:** Zlepšení jazykových dovedností a úspěšná integrace do kolektivu, což se projevilo u většiny dotazovaných učitelů, kteří hodnotili adaptaci žáků s OMJ pozitivně.
- **Negativní následky:** Obtíže, jako je pasivita žáka, nedostatečný pokrok v dosahování jazykových dovedností nebo vyloučení žáka ze společenství spolužáků. Tyto problémy se objevily v případech, kdy žáci měli výrazné jazykové bariéry nebo nedostatečnou podporu z domova.

8.4.4. Analýza a interpretace kategorií

Úvod do analýzy a interpretace dat

Analýza a interpretace dat jsou klíčovými kroky v procesu kvalitativního výzkumu, které následují po sběru a kódování dat. V této části diplomové práce se zaměříme na analýzu a interpretaci kategorií získaných z předchozích fází výzkumu, konkrétně otevřeného, axiálního a selektivního kódování. Cílem této kapitoly je poskytnout hloubkový pohled na významné kategorie, které vzešly z dat, a interpretovat je ve vztahu k teoretickému rámci a výzkumným otázkám této práce.

Metodologický přístup k analýze

K analýze dat byla použita metoda zakotvené teorie, která zahrnuje systematický a iterativní proces kódování a kategorizace dat. Tato metoda umožňuje identifikaci a propojení významných témat a vzorců v datech, což vede k tvorbě teoretických modelů vysvětlujících studovaný fenomén. V našem případě se jedná o vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) na českých základních školách.

Kategorie 1: Zkušenosti s výukou žáků s OMJ

Jednou z nejvýznamnějších kategorií, které vzešly z analýzy dat, jsou zkušenosti učitelů s výukou žáků s OMJ. Tato kategorie zahrnuje jak pozitivní, tak negativní aspekty, které učitelé zažívají při práci s těmito žáky.

Pozitivní zkušenosti

Učitelé často zmiňovali, že práce s žáky s OMJ je obohacující a přináší nové perspektivy do třídy. Tito žáci přinášejí různé kulturní a jazykové pozadí, což může být inspirující pro ostatní žáky i pro učitele samotné. Mnozí učitelé také uvedli, že se díky práci s žáky s OMJ sami zdokonalili v pedagogických metodách a přístupech k výuce.

Negativní zkušenosti

Na druhou stranu učitelé často naráželi na výzvy spojené s nedostatečnou jazykovou vybaveností žáků s OMJ, což komplikovalo jejich integraci do třídy a účast na výuce. Dalším problémem byla nedostatečná podpora ze strany školského systému, což zahrnovalo jak nedostatek metodických materiálů, tak omezené možnosti dalšího vzdělávání učitelů v oblasti práce s žáky s OMJ.

Kategorie 2: Výzvy při výuce žáků s OMJ

Další významnou kategorií jsou výzvy, kterým čelí učitelé při výuce žáků s OMJ. Tyto výzvy lze rozdělit do několika podkategorií.

Jazykové bariéry

Jednou z největších výzev jsou jazykové bariéry mezi učiteli a žáky. Učitelé často musí přizpůsobovat svůj jazyk a způsob komunikace, aby byli žáci schopni porozumět učivu. To vyžaduje nejen kreativitu, ale i značné úsilí ze strany učitelů.

Kulturní rozdíly

Kulturní rozdíly mohou také představovat překážku při výuce. Žáci s OMJ mohou mít odlišné vzdělávací zvyklosti a hodnoty, což může vést k nedorozuměním a konfliktům ve třídě. Učitelé musí být citliví k těmto rozdílům a snažit se najít způsoby, jak je překonat.

Nedostatek podpůrných opatření

Mnozí učitelé si stěžovali na nedostatek podpůrných opatření ze strany školského systému. To zahrnuje jak nedostatečné financování, tak absenci speciálně vyškolených asistentů pedagoga, kteří by mohli učitelům pomoci při práci s žáky s OMJ.

Kategorie 3: Vliv žáků s OMJ na ostatní žáky ve třídě

Třetí kategorie se zaměřuje na vliv žáků s OMJ na ostatní žáky ve třídě. Tento vliv lze rozdělit na pozitivní a negativní aspekty.

Pozitivní vliv

Přítomnost žáků s OMJ ve třídě může přispět k rozvoji multikulturního prostředí, které je obohacující pro všechny žáky. Ostatní žáci mají příležitost naučit se o různých kulturách a jazycích, což může vést k větší toleranci a otevřenosti vůči diverzitě.

Negativní vliv

Na druhou stranu může přítomnost žáků s OMJ ve třídě vést k problémům, pokud nejsou dobře integrováni. Ostatní žáci mohou pociťovat frustraci nebo být ovlivněni pomalejším tempem výuky přizpůsobeným potřebám žáků s OMJ. To může vést k napětí a konfliktům ve třídě.

Kategorie 4: Podpůrná opatření pro žáky s OMJ

Podpůrná opatření jsou klíčovým faktorem pro úspěšnou integraci žáků s OMJ do českého vzdělávacího systému. Tato kategorie zahrnuje různé formy podpory, které školy poskytují těmto žákům.

Jazyková podpora

Jedním z nejdůležitějších podpůrných opatření je jazyková podpora. To zahrnuje jak speciální kurzy češtiny pro žáky s OMJ, tak individuální konzultace a doučování. Jazyková podpora je nezbytná pro zlepšení jazykových dovedností žáků a jejich schopnosti úspěšně se účastnit výuky.

Individuální vzdělávací plány (IVP)

Individuální vzdělávací plány jsou dalším důležitým nástrojem pro podporu žáků s OMJ. Tyto plány jsou vytvářeny na míru každému žákovi a zahrnují specifické cíle a strategie pro jejich

dosažení. IVP umožňují učitelům přizpůsobit výuku individuálním potřebám a schopnostem žáků s OMJ.

Asistenti pedagoga

Asistenti pedagoga hrají klíčovou roli v podpoře žáků s OMJ. Tito specialisté pomáhají učitelům při práci s těmito žáky a poskytují individuální podporu během výuky. Přítomnost asistentů pedagoga ve třídě může významně zlepšit integraci žáků s OMJ a jejich vzdělávací úspěchy.

Kategorie 5: Adaptace žáků s OMJ

Adaptace žáků s OMJ na český vzdělávací systém je komplexní proces, který zahrnuje nejen jazykovou, ale i sociokulturní adaptaci. Tato kategorie zahrnuje různé aspekty tohoto procesu.

Jazyková adaptace

Jazyková adaptace je jedním z nejdůležitějších aspektů integrace žáků s OMJ. To zahrnuje jak učení se češtině jako druhému jazyku, tak rozvoj akademických jazykových dovedností nezbytných pro úspěšné studium. Efektivní jazyková adaptace vyžaduje systematickou a dlouhodobou podporu jak ze strany učitelů, tak i rodičů a komunity.

Sociokulturní adaptace

Sociokulturní adaptace zahrnuje přizpůsobení se novému kulturnímu a sociálnímu prostředí. To může být náročné pro žáky s OMJ, kteří se musí naučit novým kulturním normám a hodnotám. Učitelé mohou hrát klíčovou roli v podpoře sociokulturní adaptace tím, že vytvářejí inkluzivní a podporující školní prostředí.

Kategorie 6: Jazyková podpora a školení učitelů

Poslední kategorie se zaměřuje na jazykovou podporu a školení učitelů. Tato kategorie zahrnuje opatření, která mají za cíl zlepšit kompetence učitelů v oblasti práce s žáky s OMJ a poskytování jazykové podpory.

Školení učitelů

Školení učitelů je klíčovým prvkem pro zajištění kvalitní výuky žáků s OMJ. Učitelé potřebují specializované znalosti a dovednosti, aby mohli efektivně pracovat s těmito žáky. To zahrnuje jak metodiky výuky češtiny jako druhého jazyka, tak i strategie pro práci s kulturně a jazykově diverzifikovanými třídami.

Jazyková podpora

Jazyková podpora pro učitele zahrnuje přístup k metodickým materiálům, odborným publikacím a dalším zdrojům, které mohou učitelům pomoci zlepšit jejich výuku. To zahrnuje také možnost konzultací s odborníky a účast na seminářích a konferencích zaměřených na vzdělávání žáků s OMJ.

Shrnutí

Analýza a interpretace kategorií ukazují, že vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem na českých základních školách je komplexní a mnohostranný proces, který zahrnuje řadu výzev i příležitostí. Efektivní integrace těchto žáků vyžaduje systematickou podporu a spolupráci všech zainteresovaných stran, včetně učitelů, školských pracovníků, rodičů a širší komunity. Zároveň je nezbytné, aby školy měly k dispozici dostatečné zdroje a podpůrná opatření, která umožní úspěšnou adaptaci a vzdělávací úspěchy žáků s OMJ.

V další části této diplomové práce se zaměříme na návrhy a doporučení pro zlepšení praxe a politiky v oblasti vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem na českých základních školách. Tato doporučení budou vycházet z výsledků analýzy a interpretace dat a budou reflektovat potřeby a výzvy identifikované v průběhu výzkumu.

8.5. Diskuze

Cíle výzkumu, otázky, hypotézy

Hlavním cílem tohoto výzkumu bylo analyzovat a interpretovat zkušenosti učitelů s výukou žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) na českých základních školách, identifikovat klíčové výzvy a navrhnout efektivní podpůrná opatření. Výzkum byl založen na kvalitativním přístupu, konkrétně na metodě zakotvené teorie, a zahrnoval několik výzkumných otázek: Jaké jsou hlavní zkušenosti učitelů s výukou žáků s OMJ? Jaké výzvy při této výuce identifikují? Jaká podpůrná opatření považují za nejefektivnější? Jaký vliv mají žáci s OMJ na ostatní žáky ve třídě?

Shrnutí výsledků

Výsledky výzkumu ukázaly, že učitelé mají rozmanité zkušenosti s výukou žáků s OMJ, které zahrnují jak pozitivní, tak negativní aspekty. Hlavní výzvy identifikované učiteli zahrnují jazykové bariéry, kulturní rozdíly a nedostatek podpůrných opatření. Podpůrná opatření, která

se ukázala jako nejefektivnější, zahrnují jazykovou podporu, individuální vzdělávací plány (IVP) a přítomnost asistentů pedagoga. Výzkum také ukázal, že přítomnost žáků s OMJ může mít jak pozitivní, tak negativní vliv na ostatní žáky ve třídě.

Interpretace výsledků

Výsledky našeho výzkumu přispívají k lepšímu porozumění výzvám a potřebám učitelů a žáků s OMJ v českém vzdělávacím systému. Naše zjištění jsou v souladu s některými klíčovými studiemi v této oblasti, ale také vykazují určité odlišnosti, které stojí za diskusi.

Shoda s předchozími výzkumy

Naše výsledky jsou v souladu se zjištěními autorů jako jsou Kostecká et al. (2013) a Bernkopfová (2020), kteří také identifikovali jazykové bariéry a kulturní rozdíly jako hlavní výzvy při integraci žáků s OMJ. Stejně tak i studie Drbohlava (2001) zdůrazňuje význam jazykové podpory a individuálních vzdělávacích plánů pro úspěšnou integraci těchto žáků.

Odlišnosti od předchozích výzkumů

Naše studie však odhalila některé odlišnosti ve srovnání s jinými výzkumy. Například Radostný et al. (2011) poukazuje na význam kulturního zázemí a adaptace, zatímco naše výsledky ukazují, že učitelé v českých základních školách kladou větší důraz na konkrétní pedagogické metody a podpůrná opatření. Tento rozdíl může být způsoben specifickým kontextem našeho výzkumu, který se zaměřuje na zkušenosti a perspektivy učitelů na základních školách, zatímco studie Radostného et al. se více zaměřuje na širší sociokulturní aspekty integrace.

Doplňkovost výsledků

Naše zjištění doplňují výsledky studie Škodové a Cvejnové (2017), které zdůrazňují potřebu kontinuální jazykové podpory a školení učitelů. Přítomnost asistentů pedagoga, která se v našem výzkumu ukázala jako klíčová, je v souladu s doporučeními těchto autorů, kteří také identifikovali významnou roli asistentů při podpoře žáků s OMJ. Tento výsledek podtrhuje důležitost systematické podpory a spolupráce mezi učiteli a podpůrným personálem.

Limity výzkumu

Výzkum má několik limitů, které je třeba zmínit. Za prvé, náš výzkumný vzorek byl omezen na učitele základních škol v určitém regionu, což může omezit zobecnitelnost výsledků na celou

Českou republiku. Kvalitativní povaha výzkumu také znamená, že výsledky jsou založeny na subjektivních výpovědích učitelů a mohou být ovlivněny jejich osobními zkušenostmi a názory.

Dalším limitem je relativně malý počet účastníků výzkumu, což může ovlivnit reprezentativnost zjištění. Přestože jsme se snažili získat různorodý vzorek učitelů s různými zkušenostmi, je možné, že některé perspektivy nebyly dostatečně zastoupeny.

Doporučení pro praxi

Na základě našich výsledků doporučujeme několik opatření pro zlepšení vzdělávání žáků s OMJ na českých základních školách. Za prvé, je třeba posílit jazykovou podporu pro tyto žáky, včetně nabídky intenzivních kurzů češtiny jako druhého jazyka a pravidelných konzultací. Školy by měly také zajistit, aby učitelé měli přístup k metodickým materiálům a školením zaměřeným na práci s žáky s OMJ.

Dalším doporučením je zvýšení počtu asistentů pedagoga ve třídách s žáky s OMJ. Asistenti pedagoga mohou významně přispět k individuální podpoře těchto žáků a pomoci učitelům při adaptaci výuky na jejich potřeby.

Doporučení pro budoucí výzkum

Budoucí výzkum by mohl rozšířit náš výzkumný vzorek a zahrnout učitele z různých regionů České republiky, aby bylo možné lépe porozumět regionálním rozdílům a specifikům. Kromě toho by bylo užitečné provést kvantitativní studie, které by umožnily zobecnit výsledky na širší populaci učitelů a žáků s OMJ.

Dalším směrem pro budoucí výzkum by mohlo být zkoumání zkušeností a perspektiv žáků s OMJ a jejich rodičů. Tento přístup by poskytl komplexnější pohled na proces integrace a identifikoval další oblasti, kde by mohla být potřebná podpora.

Přínos výzkumu

Naše studie poskytuje důležité poznatky o zkušenostech učitelů s výukou žáků s OMJ a identifikuje klíčové výzvy a efektivní podpůrná opatření. Tyto poznatky mohou přispět k vývoji a implementaci lepších strategií a politik pro vzdělávání žáků s OMJ na českých základních školách. Zároveň naše zjištění zdůrazňují důležitost systematické podpory a školení učitelů, což může vést k zlepšení kvality výuky a úspěšné integrace těchto žáků do vzdělávacího systému.

Naše výzkumné zjištění se také ukazují jako doplňující ke stávajícím studiím a poskytují nový pohled na potřeby a výzvy učitelů při práci s žáky s OMJ. Tento přínos je obzvláště důležitý v kontextu rostoucí diverzity ve školních třídách a zvyšujícího se počtu žáků s OMJ v České republice.

8.6. Návrh na zlepšení integrace žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ)

1. Systematická jazyková podpora

Jazyková podpora je základem úspěšné integrace žáků s OMJ. Navrhují zavést systematické a strukturované kurzy češtiny jako druhého jazyka, které budou začleňovat jak formální výuku, tak neformální aktivity. Kurzy by měly být vedeny kvalifikovanými učiteli, kteří mají zkušenosti s výukou češtiny jako cizího jazyka. Důležité je také začlenit do výuky interaktivní a praktické metody jako jsou role-playing, skupinové projekty a využívání moderních technologií a aplikací, které podporují jazykové dovednosti.

2. Posílení role asistentů pedagoga

Asistenti pedagoga hrají klíčovou roli v podpoře žáků s OMJ. Je nezbytné zajistit dostatečný počet asistentů na školách a zvýšit jejich kvalifikaci prostřednictvím specializovaných školení zaměřených na práci s žáky s OMJ. Tito asistenti by měli mít nejen pedagogické dovednosti, ale také interkulturní kompetence, které jim umožní efektivně podporovat žáky v jejich adaptaci na nové prostředí. Finanční ohodnocení asistentů by mělo být adekvátní jejich klíčové roli ve vzdělávacím procesu.

3. Multikulturní výchova a osvěta

Multikulturní výchova by měla být integrální součástí školního kurikula. Navrhují zavést pravidelné multikulturní projekty a aktivity, které by umožnily všem žákům lépe poznat a porozumět různým kulturám. Tyto aktivity mohou zahrnovat kulturní výměny, prezentace, společné oslavy svátků a projektové dny zaměřené na globální témata. Cílem je vytvořit inkluzivní prostředí, které podporuje vzájemný respekt a porozumění mezi žáky různých národností.

4. Spolupráce s rodiči a komunitou

Úspěšná integrace žáků s OMJ vyžaduje také aktivní zapojení rodičů a širší komunity. Školy by měly organizovat pravidelné informační schůzky a workshopy pro rodiče, které by jim poskytly

potřebné informace o vzdělávacím systému a možnostech podpory jejich dětí. Dále navrhuji navázat spolupráci s místními komunitními organizacemi, které mohou poskytovat dodatečnou podporu a zdroje pro rodiny s OMJ. Tato spolupráce může zahrnovat jazykové kurzy pro rodiče, kulturní akce a poradenské služby.

Tímto způsobem lze zajistit komplexnost a efektivnost integrace žáků s OMJ, čímž se zvýší jejich šance na úspěch ve vzdělávacím systému i v širší společnosti.

9. Závěr

Téma diplomové práce bylo vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem na základních školách v České republice. Cílem této práce bylo podrobně popsat a analyzovat procesy vzdělávání těchto žáků, identifikovat klíčové výzvy, kterým čelí učitelé a žáci s OMJ, a srovnat účinnost různých podpůrných opatření a strategií používaných ve školách. Tento cíl byl splněn prostřednictvím teoretické a praktické části práce.

Teoretická část práce se zaměřila na definici klíčových pojmů, jako jsou migrace, adaptace, integrace, inkluze, bilingvismus a multilingvismus. Dále se zabývala historií a legislativním rámcem vzdělávání žáků s OMJ v České republice a charakteristikou těchto žáků, jejich adaptací v českém vzdělávacím systému a podpůrnými opatřeními, která jsou pro ně dostupná. Popsány byly také přístupy k výuce češtiny jako druhého jazyka a strategie vzdělávací politiky do roku 2030+.

Praktická část práce byla založena na kvalitativním výzkumu, jehož hlavním nástrojem bylo dotazníkové šetření mezi učiteli základních škol. Tato metoda umožnila získat hlubší vhled do zkušeností učitelů s výukou a integrací žáků s OMJ. Data byla analyzována pomocí otevřeného, axiálního a selektivního kódování, což umožnilo identifikovat hlavní výzvy a úspěšné strategie ve vzdělávání těchto žáků.

Přínos práce spočívá v poskytnutí uceleného pohledu na aktuální stav a výzvy spojené s integrací žáků s OMJ v českých základních školách. Výsledky práce mohou sloužit jako podklad pro další výzkum a praxi v oblasti inkluzivního vzdělávání a také jako zdroj doporučení pro pedagogy a tvůrce vzdělávací politiky.

Výzkum ukázal, že efektivní integrace žáků s OMJ vyžaduje systematickou a kvalitní jazykovou přípravu, podporu kulturní adaptace, navazování a udržování sociálních vztahů, a efektivní využití podpůrných opatření, jako jsou individuální vzdělávací plány a plán pedagogické podpory. Metodologicky byl výzkum založen na kvalitativním přístupu, který umožnil hloubkovou analýzu zkušeností a strategií učitelů.

Do budoucna je možné pokračovat ve výzkumu této problematiky zaměřením se na dlouhodobé dopady různých integračních strategií na akademický a sociální úspěch žáků s

OMJ. Dále by bylo užitečné zkoumat efektivitu nových metod výuky a podpory, které se objevují s rozvojem inkluzivního vzdělávání, a jejich implementaci do praxe.

Tímto způsobem práce nejen přispívá k lepšímu porozumění a zlepšování praxe ve vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem, ale také otevírá prostor pro další inovace a zlepšení v této důležité oblasti vzdělávání.

Použité zkratky

OMJ - Odlišný mateřský jazyk

IVP - Individuální vzdělávací plán

PLPP - Plán pedagogické podpory

ELL - English Language Learners

EAL - English as an Additional Language

ČDJ - Čeština jako druhý jazyk

NPI ČR - Národní pedagogický institut České republiky

Anotace

Jméno a příjmení:	Anna Csesznok
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Jitka Plischke, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024
Název práce:	Vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem na základní škole
Název v angličtině:	Education of a student with defferent language from his native
Zvolený typ práce:	Diplomová (Mgr.)
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zaměřuje na problematiku vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) na základních školách v České republice. Cílem práce je analyzovat současný stav a identifikovat klíčové výzvy a podpůrná opatření, která jsou implementována ve školním systému pro usnadnění integrace těchto žáků. Teoretická část práce definuje klíčové pojmy jako migrace, adaptace, integrace, inkluze, bilingvismus a multilingvismus, a poskytuje přehled legislativního rámce týkajícího se vzdělávání žáků s OMJ. Dále se práce zabývá specifickými pedagogickými postupy a metodami, které jsou využívány k podpoře těchto žáků, včetně jazykové přípravy, individuálních vzdělávacích plánů (IVP) a plánů pedagogické podpory (PLPP). Praktická část zahrnuje kvalitativní výzkum, který využívá rozhovorů s učiteli a analýzy jejich zkušeností s výukou žáků s OMJ. Získaná data jsou analyzována s cílem identifikovat efektivní strategie a možné oblasti pro zlepšení.</p> <p>Výsledky práce ukazují, že klíčovými faktory úspěšné integrace žáků s OMJ jsou nejen jazyková podpora, ale také celková sociální inkluze a multikulturní výchova, která přispívá k pozitivnímu přijímání těchto žáků v kolektivu. Práce</p>

	také zdůrazňuje význam spolupráce mezi učiteli, rodiči a dalšími odborníky v rámci školního systému.
Klíčová slova:	vzdělávání, žáci s odlišným mateřským jazykem, integrace, inkluze, základní škola, jazyková podpora, multikulturní výchova, legislativní rámec
Anotace v angličtině:	<p>This thesis focuses on the education of pupils with different mother tongues (DMT) in primary schools in the Czech Republic. The aim of the study is to analyze the current situation and identify key challenges and support measures implemented in the school system to facilitate the integration of these pupils. The theoretical part defines key concepts such as migration, adaptation, integration, inclusion, bilingualism, and multilingualism, and provides an overview of the legislative framework concerning the education of pupils with DMT.</p> <p>The thesis further examines specific pedagogical approaches and methods used to support these pupils, including language preparation, individual educational plans (IEP), and pedagogical support plans (PSP). The practical part includes qualitative research utilizing interviews with teachers and an analysis of their experiences teaching pupils with DMT. The collected data are analyzed to identify effective strategies and potential areas for improvement.</p> <p>The findings indicate that the key factors for the successful integration of pupils with DMT include not only language support but also overall social inclusion and multicultural education, which contributes to the positive acceptance of these pupils in the classroom. The study also highlights the importance of collaboration between teachers, parents, and other professionals within the school system.</p>
Klíčová slova v angličtině:	education, pupils with different mother tongues, integration, inclusion, primary school, language support, multicultural education, legislative framework.
Přílohy vázané v práci:	1

Rozsah práce:	86 stran
Jazyk práce:	Čeština

Seznam zdrojů

- ADAMS, KL a ADAMS, DE (2003). Městské školství: referenční ruka-rezervovat. ABC-CLIO.
- BERNKOPFOVÁ, Michala; NOSÁLOVÁ, Barbora; TITĚROVÁ, Kristýna; VÁGNEROVÁ, Tereza a VÁVROVÁ, Jana. Průvodce začleňováním žáků s odlišným mateřským jazykem: pro základní školy. [Praha]: Meta, 2019. ISBN 978-80-88171-23-2.
- DRBOHLAV, D. (2001). Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In: Šišková, T. Menšiny a migranti v České republice. Praha: Portál, 17-30.
- DRBOHLAV, Dušan. Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme? Studie (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. ISBN 978-80-7419-039-1
- HÁJKOVÁ, Vanda a STRNADOVÁ, Iva. Inkluzivní vzdělávání: [teorie a praxe]. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2010.
- HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HORÁKOVÁ, Milada. Vývoj pracovních migrací v České republice. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2000.
- IOM. (2020). Zpráva o světové imigraci 2020. Převzato z https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf.
- <https://inkluzivniskola.cz/>
- JUCOVIČOVÁ, Drahomíra. Individuální vzdělávací plán pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami: se specifickými poruchami učení a chování, s mentálním postižením (v MŠ i ZŠ), se sociálním znevýhodněním, z cizojazyčného prostředí. Praha: D + H, 2009. ISBN 978-80-87295-00-7.
- KOSTELECKÁ, Yvona. Žáci-cizinci v základních školách: fakta, analýzy, diagnostika. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7290-630-7.
- MAŇÁK, Josef; JANÍK, Tomáš a ŠVEC, Vlastimil. Kurikulum v současné škole. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-175-1.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2014). Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Převzato z https://www.msmt.cz/uploads/Strategie_2020_web.pdf.

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MORGENSTERNOVÁ, Monika; ŠULOVÁ, Lenka a SCHOLL, Lucie. Bilingvismus a interkulturní komunikace. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-678-3.

MOREE, Dana, JANSKÁ, Iva (ed.). Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu. Praha: Člověk v tísni, 2008. ISBN 978-80-86961-61-3.

OECD. Sociální soudržnost jako žádoucí cíl a prostředek k inkluzivnímu rozvoji. [online]. 2020. [cit. 2024-06-17]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/czechia/czechia-and-oecd.htm>

PENNINX, R. (2013, 1. října). Integrace: Role komunit, Insti-školné a stát. Institut migrační politiky. Převzato z <https://www.migrationpolicy.org/article/integration-role-communities-institutions-and-state>.

PRŮCHA, J. Interkulturní komunikace. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3069-1.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. a MAREŠ, J. (2013). Pedagogický slovník. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.

RADOSTNÝ, L., TITĚROVÁ, K., HLAVNIČKOVÁ, P., MRUD, D., NOSÁLOVÁ, B., & BRYCHNÁČOVÁ, I. (2011). Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách. Praha: Meta os - Sdružení pro příležitosti mladých migrantů. ISBN 978-80-254-9175-1.

RINGBOMH. (1980). O rozdílu mezi akvizicemi ve druhém jazyce a výuka cizích jazyků.

SLOWÍK, J. (26. června 2012). Speciální pedagogika: Integrace a inkluze. MetodickýportálRVP.CZ.

Slovníček pojmů - Aktuální informace o migraci. (nd). Ministerstvo vnitra České republiky. Převzato z <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>.

ŠKODOVÁ, S. a CVEJNOVÁ, J. (2017). Jazyková integrace a komunikace s cizinci (úroveň A2). Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků.

22. ŠORMOVÁ, K., HUDÁKOVÁ, A., HEJHALOVÁ, V., JONÁŠOVÁ, A., PEČENKOVÁ, D. a SEMYACHKINA, Y. (2019). Čeština jako druhý jazyk: Metodická perspektiva. FFUK.

23. STRAUSS, L. a CORBINJ. (1999). Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Brno: Boskovice: Sdružení Podané ruce.

ŠTEFÁNIK, J. (2000). Jeden člověk, dva jazyky. Bratislava: Academic Electronic Press.

ŠVAŘÍČEK, R., & ŠEĐOVÁ, K. (2007). Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál.

TANNENBERGEROVÁ, M. (2016). Průvodce školní inkluzí, aneb, Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti? Praha: Wolters Kluwer.

VAVREČKOVÁ, Jana a DOBIÁŠOVÁ, Karolína. Integrace dětí cizinců z třetích zemí na základě mezinárodního šetření OECD PISA a řízených rozhovorů s pedagogy základních škol. Praha: VÚPSV, 2012.

WALTEROVÁ, E. (1994). Kurikulum: Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě. Brno: Masarykova univerzita.

ZAPLETALOVÁ, J., MRÁZKOVÁ J. (2014/2016). Metodika pro nastavování pod-půrných opatření ve školách ve spolupráci se školskými poradenskými zařízeními. Praha: NÚV.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Rozhovor s učitelem č. 1

Zkušenosti a výzvy

1. Jaké jsou vaše zkušenosti s výukou žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) ve vaší třídě?

Jakožto třídní učitelka mám na starost žáky jak s českým mateřským jazykem, tak i ukrajinským. Zprvopočátku byla domluva složitější, neboť byli tací žáci spíše demotivovaní k tomu, aby se učili našemu jazyku a aklimatizovali se tak, ale naštěstí jsme měli k dispozici ukrajinské asistenty pedagoga, kteří byli vždy pohotoví jak vůči žákům při jejich výuce, tak při komunikaci s rodiči. Co se týče výuky, ze začátku měli více úlev, než ku příkladu nyní, kdy už píší testy v našem jazyce (ti starší, tj. 8. a 9. ročník). Časem šlo rozeznat, kdo této situace spíše využívá, než že by skutečně stále nerozuměl. Žákům totiž byly poskytnuty kurzy českého jazyka, po jehož absolvování byl pokrok skutečně znát. Co se týče čtvrtletních prací, tito ukrajinští žáci píšou spolu s ostatními českými žáky pravopis (diktát), ale jazykový rozbor jim bývá z části odpuštěn. Dále má naše škola zkušenost s žáky žijícími v zahraničí, ale jelikož jejich rodiče jsou Češi (nebo alespoň jeden z nich) a chtějí, aby jejich dítě umělo i jazyk český, jsou současně přihlášení i do naší české školy. Zrovna v letošním roce jsem takto doučovala přes WhatsApp 12 letého chlapce z Anglie český jazyk, a vždy v pololetí přiletí do ČR s rodiči, aby na naší české škole strávil alespoň týden české výuky a následně je z předmětů přezkoušen (ústně i písemně).

2. Jakým výzvám čelíte při výuce žáků s OMJ a jak je překonáváte?

Osobně jsem nenarazila při výuce na žádný závažnější problém či komplikaci, avšak v rámci třídnictví se nám stalo, že jsme se s třídou chystali na akci, o které bylo žákům dopředu oznámeno, kde a kdy se bude událost konat. Všichni žáci včetně těch UK kývli, že všemu rozuměli. Další den pak na akci nedorazili, a když jsme se jich následující dny ptali na důvod jejich nepřítomnosti, s úsměvem na tváři nám bylo odpovězeno, že nám nerozuměli ani slovo. Tato situace ale vyvedla své důsledky a výchovná opatření. Nyní s dotýčenými žáky už žádné takové problémy nejsou.

3. Jaký vliv má přítomnost žáků s OMJ na ostatní žáky ve třídě?

Dle mého názoru záleží na tom, v jakém ročníku tito nováčci přichází. Všimla jsem si, že v kolektivu se daleko lépe adaptovali na 1. stupni, než na stupni druhém, kde mnohdy byly i náznaky počáteční šikany, posměšků a podobně. Někteří UK žáci se odmítli od začátku spřátelit, jiní si k našim českým žákům našli cestu zcela přirozeně. Dost záleželo i na aktuální psychické stránce dítěte.

Podpůrná opatření a adaptace

4. Jaká podpůrná opatření (např. asistenti pedagoga, speciální učebnice) jsou k dispozici pro žáky s OMJ na vaší škole?

Pokud je mi známo, k dispozici jsou UK žákům UK asistenti pedagoga, dále pak jsou i rodiče v kontaktu s naší výchovnou poradkyní, která různé záležitosti řeší i s jinými potřebnými orgány.

5. Jak hodnotíte efektivitu těchto podpůrných opatření?

Absolutně si nedovedu představit, že by za této situace nebyli asistenti pedagoga přítomni. Pro učitele, který se snaží hodiny dělat alespoň něčím zajímavé a efektivní, je opravdu dost komplikované vymýšlet vše ještě speciálně pro žáky s OMJ, na což mnohdy zkrátka není kapacita ani dostatek volného času, pokud by takový člověk chtěl něco mít i ze svého osobního života.

6. Jakým způsobem probíhá adaptace žáků s OMJ ve vaší třídě? Jaké metody používáte?

Rozhodně tyto žáky do ničeho nenutíme, stejně tak jako ty s českým MJ. Aktivita je nabídnuta všem žákům stejně a pokud se jedná o nějaké skupinové aktivity, často je součástí každé skupiny vždy alespoň jeden žák s OMJ. Víc k otázce nemůžu říct, jelikož jsem ke třídě s žáky s OMJ přišla, až když už byli nějaký čas součástí kolektivu.

Jazyková podpora a školení učitelů

7. Jak důležitá je podle vás role češtiny jako druhého jazyka pro úspěšnou integraci žáků s OMJ?

Beru to dle sebe – kdybych i já začala žít v zemi jiného jazyka, ať už dobrovolně či skrz jinou situaci, samotné by mi bylo jasné, že nemám šanci uspět, pokud bych se spoléhala na to, že se budu vídat jen s lidmi stejné řeči. Pro tyto děti s OMJ, kteří tu nejspíš budou ještě nějaký čas, je český jazyk opravdu stěžejní, jestliže chtějí pokračovat normálním životem (v rámci možností).

Mají celé dětství i dospívání před sebou a myslím si, že jim je v naší zemi nabídnuto stejně mnoho, jako dřív v zemi jejich, ne-li více. A bez toho, aniž by se dorozuměli, by se nemohli prakticky nikam posunout.

8. Jaké strategie používáte pro zlepšení jazykových dovedností žáků s OMJ?

Dnes již žádné, avšak neustále mám po boku UK asistenty.

9. Jaká školení jste absolvovali pro práci s žáky s OMJ? Kdo tato školení pořádal a jak jste je vybírali?

Žádná školení jsem neabsolvovala, pouze jsme dostali učitelskou příručku a mini bloček základních slov v UK.

Multikulturní výchova

10. Jakým způsobem přispívá multikulturní výchova k integraci žáků s OMJ ve vaší škole? Můžete uvést konkrétní příklady?

V rámci této výchovy se žáci krásně seznámí s kulturou a jedinečností každé země. V tomto případě se každý žák může cítit bezpečně proto, že hovoří o tom, co je mu blízké a přirozené.

Spolupráce s rodiči a kolegy

11. Jak se snažíte zapojit rodiče žáků s OMJ do vzdělávacího procesu?

Rodiče jsou o dětech informováni buďto prostřednictvím e-mailu (obsah je jim poslán v jejich MJ), třídních schůzek či konzultačních hodin. Pokud se jedná o něco závažnějšího, jsou rodiče pozváni do školy, kdy při této schůzce vše překládá UK asistent.

12. Jak probíhá spolupráce s kolegy při práci s žáky s OMJ? V čem si nejčastěji pomáháte?

Příkladem jsou právě asistenti pedagoga.

Školní podpora a návrhy na zlepšení

13. Jak hodnotíte podporu ze strany vedení školy a ostatních učitelů při práci s žáky s OMJ?

Myslím si, že z naší strany bylo těmto žákům nabídnuto naše maximum. S UK žáky se mnoho učitelů scházelo ráno před výukou, kdy jim bylo nabídnuto doučování ČJ.

14. Jaké jsou vaše návrhy na zlepšení podpory a integrace žáků s OMJ ve školním systému?

Rozhodně více oceňovat asistenty pedagoga, předně tedy ty s OMJ – a to finančně!

15. Jaký je váš názor na současnou legislativu týkající se vzdělávání žáků s OMJ v České republice?

Nemám s ní problém.

16. Jaké jsou podle vás hlavní faktory úspěšné integrace žáků s OMJ do českého vzdělávacího systému?

Záleží na lidech. Pokud se žáci s OMJ setkají se staršími či vyhořelými učiteli, je možné, že narazí na neochotu a chladný přístup. Pokud narazí na učitele, který počítá s tím, že jeho učitelská praxe nebude jen v růžových barvách, je pak šance, že dojde k domluvě na obou stranách.

17. Nabízí vaše škola kurzy češtiny pro žáky s OMJ? Pokud ano, jak jsou tyto kurzy strukturovány a kdo je vede?

Kurzy, tuším, vyloženě ne, ale doučování ČJ je k dispozici jak našim žákům, tak těm s OMJ.

18. Jaké metodické materiály a učebnice používáte při výuce žáků s OMJ? Myslíte si, že jich je dostatek a jsou vhodné?

Při výuce žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) používáme kombinaci tradičních učebnic a speciálních materiálů pro výuku češtiny jako druhého jazyka. Mezi často používané patří učebnice jako "Krok za krokem," které jsou velmi užitečné pro systematické učení češtiny. Také využíváme materiály vydané nadacemi, jako je Kellnerova nadace, které se osvědčily v praxi. Nicméně, i přes dostupnost těchto materiálů, je často potřeba vytvářet vlastní aktivity a doplňkové materiály, aby se lépe přizpůsobily individuálním potřebám žáků. Celkově si myslím, že materiálů je dostatek, ale jejich vhodnost závisí na konkrétních potřebách žáků a kreativitě učitele při jejich využívání.

19. Jakým způsobem hodnotíte pokrok žáků s OMJ ve vašich předmětech? Používáte specifické metody hodnocení?

Naši UK devátáci byli úspěšně přijati na SS jak s maturitou, tak s výučním listem. Tudíž ti, kteří opravdu chtěli, nakonec skutečně uspěli.

Příloha č. 1 – Rozhovor s učitelem č. 2

Zkušenosti a výzvy

1. Jaké jsou vaše zkušenosti s výukou žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) ve vaší třídě?

Ve třídách, kde učím jsem se setkal s žáky z Ukrajiny a zkušenosti mám většinou dobré až na jeden případ, kdy slečna v 9.r. se mnou odmítala komunikovat.

2. Jakým výzvám čelíte při výuce žáků s OMJ a jak je překonáváte?

Najít cestu k žákům tak, aby jejich pobyt ve škole byl prospěšný, aby to pro ně nebyl stres a také, aby se něco naučili. Snažím se je překonávat hlavně vzájemnou komunikací, která není vždy úplně lehká.

3. Jaký vliv má přítomnost žáků s OMJ na ostatní žáky ve třídě?

Zatím se vždy našel někdo z žáků, který se s žákem s OMJ snažil navázat kontakt, aby se ve třídě necítil sám.

Podpůrná opatření a adaptace

4. Jaká podpůrná opatření (např. asistenti pedagoga, speciální učebnice) jsou k dispozici pro žáky s OMJ na vaší škole?

Žákům pomáhají asistenti, učitelé se jim snaží pomáhat připravováním materiálů v rodném jazyce, aspoň zpočátku. Častěji kontrolují, zda rozumí zadaným úkolům. Pomáhají jim zorientovat se v novém prostředí, učí se a procvičují češtinu místo některých předmětů. Zařazováním skupinových prací, soutěží a her, při kterých se žáci s OMJ stávají součástí týmu.

5. Jak hodnotíte efektivitu těchto podpůrných opatření?

Zatím se nám osvědčili.

6. Jakým způsobem probíhá adaptace žáků s OMJ ve vaší třídě? Jaké metody používáte?

Ve třídě, kde učím, proběhla adaptace myslím dobře. Využívám metody už popsané.

Jazyková podpora a školení učitelů

7. Jak důležitá je podle vás role češtiny jako druhého jazyka pro úspěšnou integraci žáků s OMJ?

Myslím si, že je velmi důležité, aby zvládli jednoduché mluvení v češtině co nejdříve pro zapojení do činnosti a aktivit třídy, komunikaci se spolužáky.

8. Jaké strategie používáte pro zlepšení jazykových dovedností žáků s OMJ?

Využívání názorných pomůcek, skupinových prací nebo prací ve dvojici, využití internetu a mobilních aplikací.

9. Jaká školení jste absolvovali pro práci s žáky s OMJ? Kdo tato školení pořádal a jak jste je vybírali?

Školení jsme si mohli vybrat. Vybírali jsme většinou z nabídky webinářů.

Multikulturní výchova

10. Jakým způsobem přispívá multikulturní výchova k integraci žáků s OMJ ve vaší škole? Můžete uvést konkrétní příklady?

Žáci se zapojují do tradičních akcí školy, jako jsou projektové dny na dané téma, vánoční jarmark, školní akademie, sportovní, hudební a vědomostní soutěže.

Spolupráce s rodiči a kolegy

11. Jak se snažíte zapojit rodiče žáků s OMJ do vzdělávacího procesu?

Pravidelným kontaktem a zjišťováním, jak se žákovi daří, co je třeba zlepšit nebo upravit.

12. Jak probíhá spolupráce s kolegy při práci s žáky s OMJ? V čem si nejčastěji pomáháte?

Předáváme si informace o tom, co se komu osvědčilo a pomáhá danému žákovi.

Školní podpora a návrhy na zlepšení

13. Jak hodnotíte podporu ze strany vedení školy a ostatních učitelů při práci s žáky s OMJ?

Podpora ze strany vedení školy je velmi dobrá. U učitelů to záleží na jednotlivcích.

14. Jaké jsou vaše návrhy na zlepšení podpory a integrace žáků s OMJ ve školním systému?

Nemám tolik zkušeností, abych mohl něco navrhnout.

15. Jaký je váš názor na současnou legislativu týkající se vzdělávání žáků s OMJ v České republice?

Nevím.

16. Jaké jsou podle vás hlavní faktory úspěšné integrace žáků s OMJ do českého vzdělávacího systému?

Myslím si, že hlavní je, jestli sami žáci s OMJ chtějí být integrováni.

17. Nabízí vaše škola kurzy češtiny pro žáky s OMJ? Pokud ano, jak jsou tyto kurzy strukturovány a kdo je vede?

Kurzy přímo ne, ale žáci se můžou doučovat češtinu většinou pod vedením asistentek pedagoga.

18. Jaké metodické materiály a učebnice používáte při výuce žáků s OMJ? Myslíte si, že jich je dostatek a jsou vhodné?

Využíváme tradiční učební materiály jako pro ostatní žáky, případně materiály volně dostupné na internetu. Jestli je jich dost a jsou vhodné nedokážu posoudit.

19. Jakým způsobem hodnotíte pokrok žáků s OMJ ve vašich předmětech? Používáte specifické metody hodnocení?

Žáky hodnotím stejně jako ostatní, ale snažím se klást větší důraz na pozitivní hodnocení i malého pokroku.

Příloha č. 1 – Rozhovor s učitelem č. 3

Zkušenosti a výzvy

1. Jaké jsou vaše zkušenosti s výukou žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) ve vaší třídě?

Vyučovala jsem vietnamského chlapce, jehož rodiče moc česky nemluví, ale vedou v obci, kde je naše škola, obchod. Zkušenosti jsou velice pozitivní. Žák je nadprůměrně inteligentní, má skvělé studijní výsledky, je velice pracovitý a snaživý. Občas chybuje v češtině.

2. Jakým výzvám čelíte při výuce žáků s OMJ a jak je překonáváte?

Občas nechápe zadání, pokud se jedná i cvičení gramatického typu, ale po vysvětlení na příkladech se chytí a ví. Není problém.

3. Jaký vliv má přítomnost žáků s OMJ na ostatní žáky ve třídě?

Ostatní hou berou zcela plnohodnotně. Občas se zasmějí přízvuků či lehké neznalosti, ale žák ti bere a zasměje se i on sám. Hierarchicky je ve třídě v silné pozici. Není problém.

Podpůrná opatření a adaptace

4. Jaká podpůrná opatření (např. asistenti pedagoga, speciální učebnice) jsou k dispozici pro žáky s OMJ na vaší škole?

Tento žák má podpůrné opatření v podobě IVP v rámci výuky českého jazyka. Asistent je přítomen i kvůli jinému žákovi.

5. Jak hodnotíte efektivitu těchto podpůrných opatření?

V jeho případě už nejsou potřeba, jsou spíše preventivního charakteru.

6. Jakým způsobem probíhá adaptace žáků s OMJ ve vaší třídě? Jaké metody používáte?

Tento žák je v tomto kolektivu od 1. třídy a nyní je v 9. třídě, takže není třeba speciálních metod pro socializaci. V rámci třídy je v pořádku. Spíše se občas snažím vyzdvihnout jeho původ a dozvědět se více o jeho původu, kultuře a jazyku a tím to i přiblížit jeho spolužákům.

Jazyková podpora a školení učitelů

7. Jak důležitá je podle vás role češtiny jako druhého jazyka pro úspěšnou integraci žáků s OMJ?

Z mého pohledu pro život a studiu v ČR je naprosto zcela potřebný a důležitý.

8. Jaké strategie používáte pro zlepšení jazykových dovedností žáků s OMJ?

Neučím ČJ a zde to už není úplně potřeba. Maximálně vysvětlili neznalost na jiných příkladech, kterým rozumí, či v angličtině, kterou se učí a je v ní tento žák nadprůměrný.

9. Jaká školení jste absolvovali pro práci s žáky s OMJ? Kdo tato školení pořádal a jak jste je vybírali?

Měli jsme povinné online školení pro začátku ukrajinské vlny migrace do ČR, ale nemáme žádné ukrajinské žáky, takže netřeba.

Multikulturní výchova

10. Jakým způsobem přispívá multikulturní výchova k integraci žáků s OMJ ve vaší škole? Můžete uvést konkrétní příklady?

V rámci výchovy a jazyku se tomu věnujeme.

Spolupráce s rodiči a kolegy

11. Jak se snažíte zapojit rodiče žáků s OMJ do vzdělávacího procesu?

Je zde jazyková bariéra, ale žák nemá problémy ve škole. Nicméně zde funguje role zástupce rodičů, místní paní pověřená vyřizovat věci se školou, s kterou komunikujeme a ta obstarává následně předání informací rodičům. Jedná se o zákonem prověřenou osobu a osobu již blízkou rodině.

12. Jak probíhá spolupráce s kolegy při práci s žáky s OMJ? V čem si nejčastěji pomáháte?

V postupech a metodách, co komu zabírá.

Školní podpora a návrhy na zlepšení

13. Jak hodnotíte podporu ze strany vedení školy a ostatních učitelů při práci s žáky s OMJ?

Ze strany vedení je maximální podpora a vstřícnost. U kolegů spíše také.

14. Jaké jsou vaše návrhy na zlepšení podpory a integrace žáků s OMJ ve školním systému?

Disponovat pedagogy, kteří mluví více jazyky či mají chuť se dále vzdělávat, nemají předsudky a mají zájem o multikulturní rozvoj.

15. Jaký je váš názor na současnou legislativu týkající se vzdělávání žáků s OMJ v České republice?

Vadí mi jednostrannost legislativy, ohýbání směrem, který se hodí asi i politicky a že není nastaven pro všechny stejně. Možná by měl být přísnější a nutnost naučit se jazyk během určitého hájeného období a poskytnout návrhy, kde dochází k výuce.

16. Jaké jsou podle vás hlavní faktory úspěšné integrace žáků s OMJ do českého vzdělávacího systému?

Vhodná výuka, tlak vzdělávacího zařízení, státu, a především podpora ze strany rodiny.

17. Nabízí vaše škola kurzy češtiny pro žáky s OMJ? Pokud ano, jak jsou tyto kurzy strukturovány a kdo je vede?

Momentálně ne, ale kvalifikovaného zaměstnance, který to dělal máme. Pedagožka češtiny. Spíše volnou formou, hry, náslech.

18. Jaké metodické materiály a učebnice používáte při výuce žáků s OMJ?

Myslíte si, že jich je dostatek a jsou vhodné? Nepoužívám je.

19. Jakým způsobem hodnotíte pokrok žáků s OMJ ve vašich předmětech? Používáte specifické metody hodnocení?

V mých předmětech to není potřeba.

Příloha č. 1 – Rozhovor s učitelem č. 4

Zkušenosti a výzvy

1. Jaké jsou vaše zkušenosti s výukou žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) ve vaší třídě?

- prakticky bezproblémové, ve své třídě jsem se setkala pouze s žáky, kteří žijí na českém území již od útlého věku, a tudíž na nich není jazyková bariéra patrná

2. Jakým výzvám čelíte při výuce žáků s OMJ a jak je překonáváte?

- prakticky žádným, čas od času jsem se setkala s tím, že žák měl maximálně problém se skloňováním nebo nerozuměl málo používanému slovu

- pokud byl problém, tak se starší českou literaturou, děti s českým mateřským jazykem pojmy znaly (i když jim třeba nerozuměly), jelikož je slychaly od prarodičů (např. Erben)

3. Jaký vliv má přítomnost žáků s OMJ na ostatní žáky ve třídě?

- prakticky žádný, v mém případě se jedná primárně o vietnamské děti, které jsou brány jako samozřejmost, ve třídě nemají žádné úlevy ani výhody

Podpůrná opatření a adaptace

4. Jaká podpůrná opatření (např. asistenti pedagoga, speciální učebnice) jsou k dispozici pro žáky s OMJ na vaší škole?

- asistenti pedagoga (v současnosti ukrajinské asistentky)

- nabízení bezplatných kurzů v odpoledních hodinách s učiteli českého jazyka (v rámci adaptace ukrajinských dětí)

5. Jak hodnotíte efektivitu těchto podpůrných opatření?

- sama jsem mimo svou práci doučovala ukrajinské děti v odpoledních hodinách po vyučování a ze zkušenosti vím, že pokud se to naučit chtěly, tak s tím neměly problém, pokud se to však naučit nechtěly, nepomáhaly žádné možnosti

6. Jakým způsobem probíhá adaptace žáků s OMJ ve vaší třídě? Jaké metody používáte?

- většinou se nechává delší čas u testů + pomáhala překládat asistentka, u starších žáků, kteří užívali angličtinu, se zadání dávalo dvojjazyčně

- děti mohly psát tiskacím písmem, které se zjednoduší a naučili se ho rychleji

Jazyková podpora a školení učitelů

7. Jak důležitá je podle vás role češtiny jako druhého jazyka pro úspěšnou integraci žáků s OMJ?

- velmi důležitá, žáky by měl učit někdo vystudovaný, který ví, jak správně druhý jazyk učit

8. Jaké strategie používáte pro zlepšení jazykových dovedností žáků s OMJ?

- neustálé opakování, procvičování, hodiny českého jazyka navíc, jazykové hry, ukázky z českých filmů a seriálů + titulky, spisovná mluva

9. Jaká školení jste absolvovali pro práci s žáky s OMJ? Kdo tato školení pořádal a jak jste je vybírali?

- školení ne, museli jsme si poradit sami (popřípadě jsme mohli využít znalosti angličtinářů a jejich metody a taktiky, o které se podělili) a „učit se chybami“

Multikulturní výchova

10. Jakým způsobem přispívá multikulturní výchova k integraci žáků s OMJ ve vaší škole? Můžete uvést konkrétní příklady?

- multikulturní výchova u nás neprobíhala ničím zvláštním, pouze při doučování ukrajinských dětí jsme měli speciální hodiny, kde jsme si popisovali rozdíly mezi jednotlivými svátky a tradicemi (velikonoce, vánoce)

Spolupráce s rodiči a kolegy

11. Jak se snažíte zapojit rodiče žáků s OMJ do vzdělávacího procesu?

- naše škola kromě odpoledních/večerních bezplatných kurzů českého jazyka pro děti, pořádá za symbolickou částku kurzy pro dospělé

- jinak záleží spíše na individuálním přístupu, pokud se chtějí učit, sami na tom pracují, trénují, vyplňují cvičebnice

12. Jak probíhá spolupráce s kolegy při práci s žáky s OMJ? V čem si nejčastěji pomáháte?

- vyměňování materiálů (podkladů), rady s některými jazykovými hrami, neustálé opakování, sjednocení výukových materiálů a postupů

Školní podpora a návrhy na zlepšení

13. Jak hodnotíte podporu ze strany vedení školy a ostatních učitelů při práci s žáky s OMJ?

- vedení školy se snaží vycházet při doučování vstříc, učitelům jsou vypláceny odměny

14. Jaké jsou vaše návrhy na zlepšení podpory a integrace žáků s OMJ ve školním systému?

- nemám nové návrhy

15. Jaký je váš názor na současnou legislativu týkající se vzdělávání žáků s OMJ v České republice?

- nemám s ní problém, nepociťuji, že by v ní něco z praktického hlediska chybělo

16. Jaké jsou podle vás hlavní faktory úspěšné integrace žáků s OMJ do českého vzdělávacího systému?

- jejich vlastní snaha a touha se začlenit

17. Nabízí vaše škola kurzy češtiny pro žáky s OMJ? Pokud ano, jak jsou tyto kurzy strukturovány a kdo je vede?

- ano, vedou je dobrovolně zvolení učitelé českého jazyka, rozděleny jsou podle věku – vždy se ale začínalo abecedou, poté představením a zdvořilostními frázemi, názvy měsíců, zvířata, nákupy, části těla, oblečení, doktoři atd.

18. Jaké metodické materiály a učebnice používáte při výuce žáků s OMJ? Myslíte si, že jich je dostatek a jsou vhodné?

-používala se primárně učebnice Krok za krokem – učebnice je to dobrá

-aktivity jsme museli vymýšlet vlastní

19. Jakým způsobem hodnotíte pokrok žáků s OMJ ve vašich předmětech? Používáte specifické metody hodnocení?

- v jiných třídách se hodnotí např. aktivita, domácí úkoly a určitá připravenost

Příloha č. 1 – Rozhovor s učitelem č. 5

Zkušenosti a výzvy

1. Jaké jsou vaše zkušenosti s výukou žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) ve vaší třídě?

Učila jsem žáky z Ukrajiny.

2. Jakým výzvám čelíte při výuce žáků s OMJ a jak je překonáváte?

Největší výzvou je pro mě motivace žáků.

3. Jaký vliv má přítomnost žáků s OMJ na ostatní žáky ve třídě?

Nevnímám zásadní vliv. Některé z dětí mají tendenci pomáhat, ostatní spolužáky vnímají jako kohokoliv jiného.

Podpůrná opatření a adaptace

4. Jaká podpůrná opatření (např. asistenti pedagoga, speciální učebnice) jsou k dispozici pro žáky s OMJ na vaší škole?

Učebnice českého jazyka pro cizince, žáci pracovali i se sociálním pedagogem formou hodin českého jazyka mimo běžnou výuku, dále žákům pomáhala i asistentka pedagoga, která již byla ve třídě.

5. Jak hodnotíte efektivitu těchto podpůrných opatření?

Je to velmi individuální, u žáka kterého učím teď (druhák, který zahájil školní docházku v první třídě) nejsou podpůrná opatření prakticky potřeba – češtinu zvládl výborně (výborně čte i píše a chápe pravidla pravopisu – zřejmý je pouze přízvuk). U předchozí třídy nastoupila dívka a chlapec do 4. ročníku a tam byla jazyková bariéra podstatnější. Chlapec byl velmi komunikativní, ale odmítal psát a číst (v současnosti je rodina zpět na Ukrajině), dívka je momentálně v šesté třídě a stále má problémy s komunikací (nechce mluvit), psaní jí nedělá obtíže, ale stále jsou patrné mezery v pravopisu a mluvnici.

6. Jakým způsobem probíhá adaptace žáků s OMJ ve vaší třídě? Jaké metody používáte?

Zapojování žáků do běžných aktivit třídy. Nikdy nepracoval sám nebo ve dvojici s dalším žákem s OMJ. Děti se navzájem seznamovaly se zvyky obou národů – např. Vánoce v ČR a na UK apod.

Jazyková podpora a školení učitelů

7. Jak důležitá je podle vás role češtiny jako druhého jazyka pro úspěšnou integraci žáků s OMJ?

Podle mě je velmi důležitá, jazyk je prostředek ke komunikaci a pokud ovládneme jazyk země ve které žijeme velká řada věcí je jednodušší. Zejména pak, když ostatní nevládnou mým rodným jazykem.

8. Jaké strategie používáte pro zlepšení jazykových dovedností žáků s OMJ?

Rozšiřování slovní zásoby, rozvoj vyjadřovacích schopností, podpora v komunikaci a další.

9. Jaká školení jste absolvovali pro práci s žáky s OMJ? Kdo tato školení pořádal a jak jste je vybírali?

Už se nepamatuji přesné názvy. Myslím, že jsem si našla několik webinářů na edu.cz a dalších portálech. Dále jsme ve škole sdíleli postřehy a doporučení.

Multikulturní výchova

10. Jakým způsobem přispívá multikulturní výchova k integraci žáků s OMJ ve vaší škole? Můžete uvést konkrétní příklady?

Děti mezi sebou sdílejí informace o zvyklostech obou zemí.

Spolupráce s rodiči a kolegy

11. Jak se snažíte zapojit rodiče žáků s OMJ do vzdělávacího procesu?

Rodiče se snažíme vést ke spolupráci se školou, setkáváme se na třídních schůzkách i individuálně, dle potřeb dítěte a rodiny.

12. Jak probíhá spolupráce s kolegy při práci s žáky s OMJ? V čem si nejčastěji pomáháte?

Spolupráce probíhá formou metodického sdružení, sdílením dobré praxe, předávání si informací a doporučení co se osvědčilo a co méně.

Školní podpora a návrhy na zlepšení

13. Jak hodnotíte podporu ze strany vedení školy a ostatních učitelů při práci s žáky s OMJ?

Hodnotím velmi kladně. Vzhledem k mizerným informacím a podpoře z MŠMT, byl přístup a podpora od vedení výborná.

14. Jaké jsou vaše návrhy na zlepšení podpory a integrace žáků s OMJ ve školním systému?

Nevím, snad více odborníků, kteří by dokázali učitelům v praxi rychle a efektivně pomoci a poradit.

15. Jaký je váš názor na současnou legislativu týkající se vzdělávání žáků s OMJ v České republice?

Nemám na toto vyhraněný názor.

16. Jaké jsou podle vás hlavní faktory úspěšné integrace žáků s OMJ do českého vzdělávacího systému?

Aktivní spolupráce rodiny a školy. Pokud rodiče podporují rozvoj jazyka nové země, vše urychlí a dítěti pomohou.

17. Nabízí vaše škola kurzy češtiny pro žáky s OMJ? Pokud ano, jak jsou tyto kurzy strukturovány a kdo je vede?

Nenabízí.

18. Jaké metodické materiály a učebnice používáte při výuce žáků s OMJ? Myslíte si, že jich je dostatek a jsou vhodné?

Využívali jsme a využíváme materiály, které vydala Kellnerova nadace.

19. Jakým způsobem hodnotíte pokrok žáků s OMJ ve vašich předmětech? Používáte specifické metody hodnocení?

V případě současného žáka využívám hodnocení jako u ostatních dětí, zřetel beru pouze na pravopis krátkých a dlouhých slov. U předchozích žáků jsem hodnotila individuálně a využívala jsem metody formativního hodnocení.

Příloha č. 1 – Rozhovor s učitelem č. 6

Zkušenosti a výzvy

1. Jaké jsou vaše zkušenosti s výukou žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) ve vaší třídě?

Žáky doučuji už druhý rok. Učím je ČDJ

2. Jakým výzvám čelíte při výuce žáků s OMJ a jak je překonáváte?

Bylo to něco nového, bylo třeba vytvořit si plán, kterého bylo třeba se držet s využitím převážně jedné skupiny vyučovacích materiálů. Současně bylo a je třeba reagovat na aktuální potřeby žáků a vkládat je do plánu. Aktuální potřeby se dozvím od žáků i od pedagogů.

3. Jaký vliv má přítomnost žáků s OMJ na ostatní žáky ve třídě?

Ze začátku se snažili pomoci upřímně pomoci. Dnes už je berou samozřejmě.

Podpůrná opatření a adaptace

4. Jaká podpůrná opatření (např. asistenti pedagoga, speciální učebnice) jsou k dispozici pro žáky s OMJ na vaší škole?

Při nástupu první měsíc byli seznámeni se školou, s městem a možnostmi využití aktivit mimoškolních, první rok samostatné hodiny ČJ jako druhého jazyka, v případě potřeby pomoc asistenta pedagoga ve třídě, není přímo přidělen žákovi (bližší vysvětlení úkolu, vysvětlení pojmů atd.). Žákům byly poskytnuty slovníčky vybraných slov z každého předmětu.

5. Jak hodnotíte efektivitu těchto podpůrných opatření?

Jsou efektivní, žáci se úspěšně zapojují do kolektivu i vyučujícího procesu.

6. Jakým způsobem probíhá adaptace žáků s OMJ ve vaší třídě? Jaké metody používáte?

Pan učitel třídu připravil na příchod žáků z Ukrajiny, vysvětlil, že je třeba jim pomoci orientovat se ve škole, že vůbec nerozumí česky, že potřebují vidět, že jsou přijati kamarády. Tak se také stalo. Žáci nastoupili do 4. třídy.

Jazyková podpora a školení učitelů

7. Jak důležitá je podle vás role češtiny jako druhého jazyka pro úspěšnou integraci žáků s OMJ?

Je to základní podmínka, žáci se učí psát latinkou, naslouchat a komunikovat.

8. Jaké strategie používáte pro zlepšení jazykových dovedností žáků s OMJ?

Hodina ČDJ probíhá formou komunikace na nějaké téma s využitím slovíček na kartičkách a popisů latinkou. Ve výuce se hrají různé situace, chodí se po chodbě, komunikuje se jako v reálném životě.

9. Jaká školení jste absolvovali pro práci s žáky s OMJ? Kdo tato školení pořádal a jak jste je vybírali?

Zástupce pro 1. stupeň doporučil literaturu ke vzdělávání. Využila jsem i internetové materiály - META inkluzivní škola.cz.

Multikulturní výchova

10. Jakým způsobem přispívá multikulturní výchova k integraci žáků s OMJ ve vaší škole? Můžete uvést konkrétní příklady?

Multikulturní výchova významně přispívá k integraci žáků s odlišným mateřským jazykem tím, že vytváří prostředí vzájemného respektu a porozumění. Například před Vánocemi jsme měli projekt, kde žáci sdíleli informace o svých národních tradicích a zvycích, což pomohlo ostatním lépe pochopit jejich kulturu. Dále jsme během hodin diskutovali o různých kulturních svátcích, jako jsou Velikonoce a Vánoce, a porovnávali je s českými tradicemi. Tím se nejen posiluje jejich jazyková kompetence, ale také se zlepšuje jejich sociální začlenění ve třídě.

Spolupráce s rodiči a kolegy

11. Jak se snažíte zapojit rodiče žáků s OMJ do vzdělávacího procesu?

Rodiče mají možnost přijít a zeptat se na cokoli, co potřebují.

12. Jak probíhá spolupráce s kolegy při práci s žáky s OMJ? V čem si nejčastěji pomáháte?

PO. Učitel sdělí, na který předmět je třeba se zaměřit, které téma probrat. Zkoušení je buď formou testu nebo jednoduchého výkladu žáka, může být individuální formou.

Školní podpora a návrhy na zlepšení

13. Jak hodnotíte podporu ze strany vedení školy a ostatních učitelů při práci s žáky s OMJ?

Učitel netlačí na výkon, postupuje pomalu podle možností žáka (schopnosti porozumění), ale také mu nedává v hodině volno. Požaduje plnění jednodušších úkolů na společné téma. Tím se žák zdokonaluje. Žák 2. třídy navštěvoval hodiny ČJ v 1. třídě.

14. Jaké jsou vaše návrhy na zlepšení podpory a integrace žáků s OMJ ve školním systému?

Myslím, že škola poskytuje vzdělání na dobré úrovni. Žáci bez problému píšou latinkou, dorozumí se, zvládají učivo s podporou asistentů a docházejí na hodiny ČDJ.

15. Jaký je váš názor na současnou legislativu týkající se vzdělávání žáků s OMJ v České republice?

To bych musela prostudovat. Zatím se nebudu obecně vyjadřovat. Snad je několik slov. Žáci jsou v České republice a musí plnit požadavky školního vzdělávacího systému v ČR. Víím, že minulý rok to měli velmi náročné, protože se odpoledne učili distančně učivo z Ukrajiny. Letos dostávají učivo z Ukrajiny k samostudiu a píšou testy. Učivo v České republice je celkem shodné a podporuje jejich samostudium (dle sdělení žáka z Ukrajiny).

16. Jaké jsou podle vás hlavní faktory úspěšné integrace žáků s OMJ do českého vzdělávacího systému?

Podpora směřující ke stále lepší schopnosti se vzdělávat – pomalým postupným cílevědomým navyšováním požadavků, které dítě zvládne na základě rozvíjející se schopnosti porozumění českému jazyku.

17. Nabízí vaše škola kurzy češtiny pro žáky s OMJ? Pokud ano, jak jsou tyto kurzy strukturovány a kdo je vede?

Ano, nabízí. První rok po příchodu do školy byl kurz 3x týdně, žáci byli rozděleni na tři skupiny podle věku. Kurz vede sociální pedagog, garantem je p. zástupkyně pro 1. stupeň.

18. Jaké metodické materiály a učebnice používáte při výuce žáků s OMJ? Myslíte si, že jich je dostatek a jsou vhodné?

Metodických materiálů je dostatek, v podstatě pokrývají stejná témata. Používám převážně: - materiály „META inkluzivní škola.cz“ viz. níže, - aplikaci WocaBee na výuku slovíček (poslech, psaní, čtení) a

- následující učebnice:

- Průvodce pro učitele Učíme češtinu jako druhý jazyk „Meta“

- Levou zadní – čeština jako druhý jazyk (učebnice a pracovní sešit)

MATERIÁLY PRO VÝUKU ČDJ

V této části můžete libovolně a zdarma stahovat materiály pro výuku češtiny jako druhého jazyka.

→ Materiály k tématům Kurikula ČDJ - výukové materiály podle témat vycházející ze Vzdělávacího obsahu ČDJ

→ Pracovní listy pro nečtenáře - materiály vytvořené pro děti předškolního věku, rozděleny dle témat i gramatických jevů

→ Materiály pro pokročilé - pracovní listy a výukové materiály pro ty žáky, kteří jsou v jazyce již pokročilejší

→ Pracovní listy - gramatika - pracovní listy zaměřené vždy na konkrétní gramatický jev z pohledu ČDJ

→ Práce s knihou - pracovní listy, materiály a inspirace do čtenářských dílen, hodin literatury i na samostatné čtení dětí

→ Interaktivní tabule - výukové materiály na interaktivní tabuli zaměřené na jednotlivá témata s gramatikou

→ Hry a pomůcky - souhrn ověřených her a pomůcek, které můžete použít na lekci češtiny jako druhého jazyka

→ Univerzální aktivity - databáze univerzálních aktivit pro různé jazykové úrovně

19. Jakým způsobem hodnotíte pokrok žáků s OMJ ve vašich předmětech? Používáte specifické metody hodnocení?

Pokrok žáků hodnotím pomocí standardních metod, avšak kladu větší důraz na pozitivní hodnocení a malé pokroky, které žáky motivují. Specifické metody hodnocení zahrnují formativní hodnocení, kdy se soustředím na jejich individuální pokroky a tolerance specifických chyb, zejména v pravopisu.

Příloha č. 1 – Rozhovor s učitelem č. 7

Zkušenosti a výzvy

1. Jaké jsou vaše zkušenosti s výukou žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) ve vaší třídě?

Učím jednoho žáka aj. v 9. třídě a jednu žákyni aj. v 6. třídě.

2. Jakým výzvám čelíte při výuce žáků s OMJ a jak je překonáváte?

Žák v 9. třídě je velmi šikovný a nemám s ním žádné problémy při výuce, žákyně v 6. třídě byla zpočátku velmi tichá, bála se projevit, ale během školního roku udělala velký pokrok a zlepšila se jak v anglickém jazyce, tak v běžné komunikaci.

3. Jaký vliv má přítomnost žáků s OMJ na ostatní žáky ve třídě?

Nezaznamenala jsem žádné reakce. Žák v 9. třídě se začlenil skvěle, žákyni v 6. třídě to chvíli trvalo.

Podpůrná opatření a adaptace

4. Jaká podpůrná opatření (např. asistenti pedagoga, speciální učebnice) jsou k dispozici pro žáky s OMJ na vaší škole?

Asistenti pedagoga, sociální pedagog, doučování.

5. Jak hodnotíte efektivitu těchto podpůrných opatření?

Kladně. Doučování žákyni velmi pomohlo. Žák v 9. třídě nepotřeboval žádnou asistenci.

6. Jakým způsobem probíhá adaptace žáků s OMJ ve vaší třídě? Jaké metody používáte?

V současné době nejsem třídní učitel, ale mám zkušenost se dvěma žáky, kteří byli přijati třídou okamžitě a velmi dobře. Jedná se o žáka v 9. třídě a žákyni, která byla ve stejné třídě, ale už se vrátila na Ukrajinu. Určitě záleží na atmosféře ve třídě, kde je žák s omj integrován.

Jazyková podpora a školení učitelů

7. Jak důležitá je podle vás role češtiny jako druhého jazyka pro úspěšnou integraci žáků s OMJ?

Samozřejmě je velice důležitá ke komunikaci, pokud žák nemluví dobře jiným cizím jazykem např anglicky. Děti spolu ale ze začátku komunikovaly pomocí překladáče.

8. Jaké strategie používáte pro zlepšení jazykových dovedností žáků s OMJ?

Učím aj a nesnažím se tedy zlepšovat jejich jazykové dovednosti v češtině, ale v angličtině. A používám stejné strategie jako u ostatních žáků.

9. Jaká školení jste absolvovali pro práci s žáky s OMJ? Kdo tato školení pořádal a jak jste je vybírali?

Tento školní rok jsem neabsolvovala žádná školení týkající se začlenění žáků OMJ, ale prostudovala jsem si spoustu brožur, které nám doporučilo vedení školy.

Multikulturní výchova

10. Jakým způsobem přispívá multikulturní výchova k integraci žáků s OMJ ve vaší škole? Můžete uvést konkrétní příklady?

Multikulturní výchova je určitě důležitá. Např. před Vánocemi jsme se v aj bavili o tom, jak se slaví Vánoce v různých zemích, včetně naší země a Ukrajiny. Žáci byli zvědaví a ptali se žáka OMJ, jaké zvyky mají v jejich zemi.

Spolupráce s rodiči a kolegy

11. Jak se snažíte zapojit rodiče žáků s OMJ do vzdělávacího procesu?

Já osobně nejednám s rodiči žáků s OMJ, spolupracuji s třídními učiteli.

12. Jak probíhá spolupráce s kolegy při práci s žáky s OMJ? V čem si nejčastěji pomáháte?

Informujeme se o žácích, o jejich práci, pokroku, problémech a snažíme se najít společné řešení a navzájem si pomáhat.

Školní podpora a návrhy na zlepšení

13. Jak hodnotíte podporu ze strany vedení školy a ostatních učitelů při práci s žáky s OMJ?

Podpora jak ze strany vedení školy, tak ze strany ostatních učitelů je skvělá. Vždy jsou všichni ochotni pomoci a problémy řešit.

14. Jaké jsou vaše návrhy na zlepšení podpory a integrace žáků s OMJ ve školním systému?

Nemám žádné návrhy.

15. Jaký je váš názor na současnou legislativu týkající se vzdělávání žáků s OMJ v České republice?

Nemám k ní žádné připomínky.

16. Jaké jsou podle vás hlavní faktory úspěšné integrace žáků s OMJ do českého vzdělávacího systému?

Hlavní faktory úspěšné integrace žáků s OMJ jsou jazykové znalosti (schopnost dorozumět se), začlenění se do kolektivu žáků, přátelské prostředí.

17. Nabízí vaše škola kurzy češtiny pro žáky s OMJ? Pokud ano, jak jsou tyto kurzy strukturovány a kdo je vede?

Nenabízí kurzy, ale žáci mohou navštěvovat doučování. Doučování bylo vedeno vyučujícími i naší sociální pracovnící.

18. Jaké metodické materiály a učebnice používáte při výuce žáků s OMJ? Myslíte si, že jich je dostatek a jsou vhodné?

Metodických materiálů je dostatek, ale učebnice používám stejně jako s ostatními žáky.

19. Jakým způsobem hodnotíte pokrok žáků s OMJ ve vašich předmětech? Používáte specifické metody hodnocení?

Jak jsem již zmínila, žák v 9. třídě byl od počátku (od 8. r.) šikovný a neměl žádný problém s integrací, ani s jazykem. Žákyně 6. třídy udělala za rok velký pokrok, ztratila ostych, zlepšila se v anglickém jazyce, hodnocena bude lepší známkou než v pololetí. Je vidět, že se v hodinách cítí lépe a komunikuje. Pokud jde o metody hodnocení, používám různé formy. Při hodnocení psaného projevu v angličtině např. toleruji spellingové chyby u žákyně v 6. třídě. U žáka v 9. třídě to není třeba.